

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ І. І. МЕЧНИКОВА
ЕКОНОМІКО-ПРАВОВИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА, КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ
ТА КРИМІНАЛІСТИКИ

ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРАВА

ЕЛЕКТРОННИЙ МЕТОДИЧНИЙ ПОСІБНИК
для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 081 «Право»

ОДЕСА
2023

УДК 343.13(072)
П781

Укладач:

Миколенко Олена Миколаївна, доктор юридичних наук, професор, професор кафедри кримінального права, кримінального процесу та криміналістики.

Рецензенти:

Чуваков Олег Анатолійович, доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри кримінального права, кримінального процесу та криміналістики Одеського національного університету імені І.І. Мечникова.

Степанова Тетяна Валеріївна, доктор юридичних наук, професор, завідувачка кафедри конституційного права та правосуддя Одеського національного університету імені І.І. Мечникова.

*Рекомендовано вченою радою економіко-правового факультету
ОНУ імені І. І. Мечникова.
(Протокол № 1 від 28 серпня 2023 р.)*

Проблеми кримінального процесуального права
П781 [Електронний ресурс] : електронний методичний посібник до вивчення навчальної дисципліни для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 081 «Право» / уклад. О. М. Миколенко. – Одеса, 2023. – 110 с. – 1,2 МБ.

У методичному посібнику наведено основні положення до вивчення дисципліни «Проблеми кримінального процесуального права» для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти освітньо-професійної програми «Право» спеціальності 081 «Право».

Основна мета посібника – надати методичну допомогу здобувачам вищої освіти у підготовці та вивченні дисципліни на аудиторних заняттях та у процесі самостійної роботи.

УДК 343.13(072)

ЗМІСТ

1. Вступ	4
2. Зміст навчальної дисципліни	7
3. Плани та методичні вказівки для підготовки до практичних занять	12
4. Питання для підсумкового контролю	99
5. Рекомендована література	103

ВСТУП

Судово-правова реформа в країні пройшла складний шлях від Концепції судово-правової реформи в 1992 р. до прийняття нового Кримінального процесуального кодексу України в 2012 р. (далі – КПК України). Саме в цьому кодифікованому акті були визначені основні завдання кримінального провадження: захист особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, охорона прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, а також забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду з тим, щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини, жоден невинуватий не був обвинувачений або засуджений, жодна особа не була піддана необґрунтованому процесуальному примусу і щоб до кожного учасника кримінального провадження була застосована належна правова процедура. Отже, захист прав, свобод й інтересів особи є головним завданням держави, а протидія такому негативному явищу як кримінальне правопорушення - є пріоритетним напрямом діяльності державних органів та посадових осіб. Коли вчиняється кримінальне правопорушення, держава бере на себе зобов'язання вжити усіх можливих заходів щодо встановлення осіб, що його вчинили, притягнення їх до кримінальної відповідальності, призначення законного і справедливого покарання, відшкодування заподіяної шкоди та відновлення порушених прав осіб.

В КПК України 2012 р. було внесено багато новел і змін, які не в повній мірі виправдали всі ті сподівання, що було покладені на нього, окремі його положення потребують більш чіткого визначення та закріплення, а деякі з них взагалі не відповідають вимогам сьогодення. Наприклад, і сьогодні відкритим залишається питання щодо того, що існуюча система протидії злочинності і кримінальне процесуальне законодавство, практично позбавлені засобів, які спрямовані на мінімізацію шкоди, яка завдається потерпілому в результаті вчинення кримінального правопорушення. Адже потерпілий в певних випадках

не має можливості в достатній мірі користуватися правовою допомогою, зокрема безоплатною, та швидко і ефективно відновити порушені права та законні інтереси (зокрема, відшкодувати завдану шкоду).

Предметом вивчення навчальної дисципліни – нагальні проблеми кримінального процесуального права та шляхи їх вирішення на науковому, законодавчому і правозастосовному рівнях. Наприклад, недостатня визначеність оціночних термінів, багатозначність, неконкретизованість їх змісту, і відсутність в законі вказівок на те, як їх слід розуміти, змушують правозастосувача тлумачити зміст таких приписів на власний розсуд, при цьому вкладати в нього певний сенс, відповідний власним уявленням.

Метою викладання навчальної дисципліни є формування глибоких теоретичних і практичних знань щодо практичного застосування кримінального процесуального законодавства України; вироблення у здобувачів вміння орієнтуватися у сучасних проблемах кримінального процесуального права, аналізувати їх та висловлювати власну думку щодо причин і способів вирішення цих проблем; формування практичних навичок правильного застосування кримінального процесуального закону при притягненні фізичних та юридичних осіб до кримінальної відповідальності, проведенні процесуальних дій, прийнятті та оформленні процесуальних рішень.

Основними завданнями вивчення дисципліни «Проблеми кримінального процесуального права» є:

- поглиблене вивчення законодавчих і теоретичних проблем сучасного кримінального процесу України;
- вироблення навичок самостійного аналізу кримінального процесуального закону та вирішення проблемних питань правозастосування;
- набуття знань щодо організації та проблемних питань діяльності органів досудового розслідування, прокуратури та суду з розслідування, судового розгляду та вирішення кримінальних правопорушень;
- орієнтація у існуючих проблемах щодо реалізації та захисту прав та свобод учасників кримінального провадження;

- засвоєння здобувачами загальних положень щодо діяльності органів судової влади з перевірки судових рішень;
- сприяння розвитку у здобувачів самостійності мислення.

Методичні вказівки до практичних занять з курсу «Проблеми кримінального процесуального права» призначені для здобувачів спеціальності 081 «Право». Обов'язкова дисципліна «Проблеми кримінального процесуального права» вивчається здобувачами другого (магістерського) рівня вищої освіти економіко-правового факультету Одеського національного університету імені І. І. Мечникова. Формою контролю є іспит.

До іспиту допускаються здобувачі, що відпрацювали всі пропущені заняття, виправили незадовільні оцінки, які вони отримали на практичних заняттях, набрали мінімальну кількість балів і успішно виконали контрольну роботу за змістовими модулями.

Одним з обов'язкових елементів навчального плану для здобувачів є підготовка до практичних занять. Для цього здобувачам необхідно ознайомитися з рекомендованою, навчально-методичною літературою, нормативно-правовими актами з кожної теми. Виконання завдань по темах навчальної дисципліни є обов'язковою умовою підготовки до практичних занять. При підготовці до практичних занять необхідно:

- ознайомитись з питаннями теми;
- прочитати відповідні питання в підручнику або конспекті;
- ознайомитись з нормативними матеріалами;
- ознайомитись з літературними джерелами, які додаються в плані практичних занять;
- підготувати доповіді або презентації на обрану тему.

Здобувачам необхідно постійно проводити моніторинг нових нормативно-правових актів, що приймаються Верховною Радою, Урядом, Президентом України, а також міжнародних договорів.

ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРАВА»

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ I
ЗАСАДИ ТА УЧАСНИКИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ,
ДОКАЗОВЕ ПРАВО: ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ТА ЗАКРІПЛЕННЯ

ТЕМА 1. РЕАЛІЗАЦІЯ ЗАСАД КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Проблемні питання системи засад кримінального провадження.
Класифікація засад кримінального провадження.

Актуальні питання реалізації у кримінальному процесі загальноправових засад. Актуальні питання реалізації у кримінальному процесі міжгалузевих засад. Актуальні питання реалізації у кримінальному процесі галузевих засад. Реалізація засади публічності. Особливості кримінального провадження у формі приватного обвинувачення. Питання реалізації презумпції невинуватості та забезпечення доведеності вини під час кримінального провадження. Забезпечення права на захист під час кримінального провадження. Надання безоплатної правової допомоги підозрюваному та обвинуваченому. Свобода від самовикриття та право не свідчити проти близьких родичів та членів сім'ї. Заборона двічі притягуватися до кримінальної відповідальності за одне і те саме правопорушення.

ТЕМА 2. СУЧАСНИЙ СТАН ІНСТИТУТУ УЧАСНИКІВ
КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Проблемні питання реалізації процесуального статусу осіб, які здійснюють кримінальне провадження. Суд кримінальному процесі, його повноваження. Присяжний як суб'єкт кримінальної процесуальної діяльності. Слідчий суддя та його повноваження у кримінальному процесі. Реалізація прокурором своїх повноважень. Органи досудового розслідування. Зміст процесуальної незалежності і самостійності слідчого. Керівник органу

досудового розслідування, його повноваження. Оперативні підрозділи, виконання доручення слідчого, прокурора. Проблеми реалізації процесуального статусу підозрюваного, обвинуваченого у кримінальному процесі. Проблемні питання участі осіб, які представляють інтереси інших у кримінальному провадженні. Представництво інтересів осіб у кримінальному процесі. Представник юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження. Актуальні проблеми участі потерпілого і свідка у кримінальному процесі. Експерт і спеціаліст у кримінальному процесі. Їх роль, повноваження та відмінність у процесуальному становищі. Перекладач, заявник та понятій як учасники кримінального провадження: їх права, обов'язки та відповідальність. Інші учасники, які залучаються у кримінальне провадження.

ТЕМА 3. ПРОБЛЕМИ ДОКАЗОВОГО ПРАВА У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Поняття кримінального процесуального доказування. Проблеми визначення мети кримінального процесуального доказування. Проблеми визначення елементів кримінального процесуального доказування. Динамічність предмету доказування у кримінальному провадженні. Проблеми визначення меж доказування у кримінальному провадженні. Суб'єкти доказування у кримінальному процесі, їх класифікація. Поняття та властивості доказів у кримінальному процесі. Процесуальні джерела доказів: поняття та види. Висновок спеціаліста як нове джерело доказів у кримінальних провадженнях щодо розслідування кримінальних проступків. Актуальні питання та процесуальний порядок визнання доказів недопустимими. Проблеми збирання доказів сторонами кримінального провадження. Проблемні питання перевірки доказів. Основні положення оцінки доказів та критерії оцінки доказів. Актуальні проблеми отримання показань у кримінальному провадженні.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2
ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ОКРЕМИХ СТАДІЙ КРИМІНАЛЬНОГО
ПРОВАДЖЕННЯ

**ТЕМА 4. РЕАЛІЗАЦІЇ ЗАГАЛЬНИХ ПОЛОЖЕНЬ ДОСУДОВОГО
РОЗСЛІДУВАННЯ ТА ЗАСТОСУВАННЯ ЗАХОДІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ**

Загальні положення досудового розслідування: поняття та система. Форми досудового розслідування: дізнання та досудове слідство. Проблемні питання щодо початку досудового розслідування. Проблемні питання визначення підслідності кримінальних проваджень. Підстави та процесуальний порядок об'єднання і виділення матеріалів досудового розслідування. Актуальні проблеми визначення строків досудового розслідування. Проблемні питання та строки розгляду клопотання під час досудового розслідування. Актуальні проблеми здійснення спеціального досудового розслідування кримінальних правопорушень. Порядок вручення процесуальних документів підозрюваному при здійсненні спеціального досудового розслідування.

Поняття, ознаки та види заходів забезпечення кримінального провадження, які застосовуються на стадії досудового провадження. Загальні правила застосування заходів забезпечення кримінального провадження. Місце запобіжних заходів серед інших заходів процесуального примусу. Актуальні питання визначення підстав застосування запобіжних заходів. Особисте зобов'язання: порядок застосування, наслідки порушення. Особиста порука: порядок і умови застосування. Застава: порядок застосування, звернення застави в дохід держави. Домашній арешт: порядок і умови застосування. Проблемні питання контролю за поведінкою підозрюваного, обвинуваченого. Проблеми застосування тримання під вартою. Затримання: підстави, порядок, види.

ТЕМА 5. СУЧАСНІ АСПЕКТИ ПРОВЕДЕННЯ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ

Регламентация загальних вимог до проведення слідчих (розшукових) дій. Мета та підстави проведення слідчої (розшукової) дії. Учасники слідчої (розшукової) дії. Класифікація слідчих (розшукових) дій.

Проблемні питання проведення та процесуального оформлення різних видів допиту. Одночасний допит двох чи більше вже допитаних осіб. Особливості допиту малолітньої або неповнолітньої особи. Проведення допиту у режимі відеоконференції. Актуальні проблеми проведення пред'явлення для впізнання. Різновиди пред'явлення для впізнання. Актуальні проблеми проведення обшуку та огляду. Мета, види та підстави проведення обшуку. Різновиди обшуку. Поняття та різновиди огляду. Особливості огляду трупу. Проблемні питання проведення освідування. Примусове освідування. Актуальні проблеми проведення слідчого експерименту. Слідчий експеримент в житлі чи іншому володінні особи. Проблемні питання залучення експерта у кримінальному провадженні. Обов'язкові випадки залучення експерта. Залучення експерта стороною захисту. Примусове залучення особи для проведення медичної або психіатричної експертизи. Види експертизи.

Поняття, види та основні риси негласних слідчих (розшукових) дій. Підстави та процесуальний порядок проведення негласних слідчих (розшукових) дій. Суб'єкти, уповноважені на проведення негласних слідчих (розшукових) дій.

ТЕМА 6. СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ СУДОВИХ СТАДІЙ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Проблемні аспекти стадії підготовчого провадження. Підсудність: поняття та види, проблеми визначення. Процесуальний порядок підготовчого провадження.

Судовий розгляд: поняття стадії, структурні етапи (частини) та значення. Проблеми реалізації загальних положень судового розгляду. Процедура

судового розгляду, наслідки її недодержання. Поняття, види та властивості судових рішень. Особливі порядки провадження в суді першої інстанції (спрощене провадження щодо кримінальних проступків, провадження в суді присяжних).

ТЕМА 7 СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ СТАДІЙ ПЕРЕГЛЯДУ СУДОВИХ РІШЕНЬ

Сутність і завдання провадження в суді апеляційної інстанції. Судові рішення, які можуть бути оскаржені в апеляційному порядку. Проблемні аспекти процесуального порядку і строків апеляційного оскарження. Межі перегляду процесуальних рішень в суді апеляційної інстанції. Сутність і завдання провадження в суді касаційної інстанції. Проблемні аспекти процесуального порядку і строків касаційного оскарження. Межі розгляду справи в суді касаційної інстанції. Письмове касаційне провадження. Повноваження суду касаційної інстанції за наслідками розгляду касаційної скарги. Загальні положення перегляду судових рішень за нововиявленими або виключними обставинами, підстави для здійснення цього кримінального провадження. Суб'єкти права подання заяви та строки про перегляд судового рішення за нововиявленими або виключними обставинами. Судове рішення за наслідками кримінального провадження за нововиявленими або виключними обставинами.

ПЛАНИ ТА МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДО ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ І.

ЗАСАДИ ТА УЧАСНИКИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ, ДОКАЗОВЕ ПРАВО: ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ТА ЗАКРІПЛЕННЯ

ТЕМА 1. РЕАЛІЗАЦІЯ ЗАСАД КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Практичне заняття:

1. Засади кримінального провадження: поняття, ознаки та зміст.
2. Класифікація засад кримінального провадження.
3. Реалізація засади публічності.
4. Особливості кримінального провадження у формі приватного обвинувачення.
5. Питання реалізації презумпції невинуватості та забезпечення доведеності вини під час кримінального провадження.
6. Забезпечення права на захист під час кримінального провадження.
7. Надання безоплатної правової допомоги підозрюваному та обвинуваченому.
8. Свобода від самовикриття та право не свідчити проти близьких родичів та членів сім'ї.

Для докладнішого розгляду зазначених питань пропонується підготувати доповідь або презентацію за однією із тем:

1. Актуальні проблеми реалізації засади забезпечення права на свободу і особисту недоторканність.
2. Недоторканність права власності у кримінальному провадженні.
3. Актуальні питання реалізації засади розумних строків у кримінальному процесі.
4. Проблемні питання реалізації засади таємниці спілкування.

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО ВИВЧЕННЯ ПИТАНЬ ТЕМИ

Проблемні питання системи засад кримінального провадження.

У кримінальному провадженні будь-яка діяльність будується на певних засадах (принципах), дотримання яких забезпечує узгодженість у діях учасників кримінального провадження, орієнтує на досягнення завдань провадження шляхом використання ефективних методів розслідування і судового розгляду. З'ясування нормативного змісту засад кримінального провадження обумовлено роллю і значенням, які вони представляють для захисту прав і свобод людини, а також регулюванням діяльності органів і посадових осіб, які ведуть кримінальне провадження. Масштабне реформування кримінального процесуального законодавства України, проведення судової реформи, створення нових органів досудового розслідування, сприяло появі нових підходів до визначення концепції засад кримінального провадження, їх нормативного змісту, розкриття значення для кримінальних процесуальних відносин, а також вирішення проблем їх реалізації в кримінальному провадженні.

У кримінальному провадженні лише система засад може гарантувати досягнення завдань такого провадження, визначити механізм процесуальної діяльності, її зміст, форми процесуальних, у тому числі слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій, гарантії законності прийнятих процесуальних рішень. Саме система засад є нормативно-правовою основою регулювання кримінальних процесуальних відносин, за умови, що вони створюють цілісну систему та певним чином взаємопов'язані між собою і позбавлені внутрішніх суперечностей. Очевидне дотримання й реалізація засад кримінального провадження є необхідною умовою, важливою гарантією ефективності самого провадження. Разом з тим, кримінальне провадження може стати «джерелом підвищеної небезпеки» як для окремої особи, так і для суспільства загалом, якщо в ньому не дотримуватимуться конкретних засад.

Нехтування засадами призводить до непослідовності, неузгодженості дій її суб'єктів та перешкоджатиме досягненню кінцевого результату провадження.

На сьогодні одним з актуальних, але водночас проблемних питань кримінального провадження, є реальне ствердження, забезпечення, дотримання та реалізація засад під час досудового розслідування і судового провадження. Погляди вітчизняних учених-процесуалістів і системний аналіз кримінального процесуального законодавства України доводять, що в Україні немає чіткого та єдиного уявлення про систему засад кримінального провадження. Причиною цього є положення ст. 129 Конституції України, де засади судочинства визначено як «основні», а ч. 1 ст. 7 КПК України засади кримінального провадження визначено як «загальні», адже це не виключає можливість пропонувати та стверджувати про існування в кримінальному процесі України ще й низки інших засад, окрім передбачених ст. 129 Конституції та ст. 7 КПК України.

Сьогодні ст. 129 Конституції визначає в якості основних засад судочинства наступні: 1) рівність усіх учасників судового процесу перед законом і судом; 2) забезпечення доведеності вини; 3) змагальність сторін та свобода в наданні ними суду своїх доказів і у доведенні перед судом їх переконливості; 4) підтримання публічного обвинувачення в суді прокурором; 5) забезпечення обвинуваченому права на захист; 6) гласність судового процесу та його повне фіксування технічними засобами; 7) розумні строки розгляду справи судом; 8) забезпечення права на апеляційний перегляд справи та у визначених законом випадках - на касаційне оскарження судового рішення; 9) обов'язковість судового рішення. Крім того, зазначено, що законом можуть бути визначені також інші засади судочинства.

Натомість, ст. 7 КПК України виділяє наступні: 1) верховенство права; 2) законність; 3) рівність перед законом і судом; 4) повага до людської гідності; 5) забезпечення права на свободу та особисту недоторканність; 6) недоторканність житла чи іншого володіння особи; 7) таємниця спілкування; 8) невтручання у приватне життя; 9) недоторканність права власності; 10) презумпція

невинуватості та забезпечення доведеності вини; 11) свобода від самовикриття та право не свідчити проти близьких родичів та членів сім'ї; 12) заборона двічі притягувати до кримінальної відповідальності за одне і те саме правопорушення; 13) забезпечення права на захист; 14) доступ до правосуддя та обов'язковість судових рішень; 15) змагальність сторін та свобода в поданні ними суду своїх доказів і у доведенні перед судом їх переконливості; 16) безпосередність дослідження показань, речей і документів; 17) забезпечення права на оскарження процесуальних рішень, дій чи бездіяльності; 18) публічність; 19) диспозитивність; 20) гласність і відкритість судового провадження та його повне фіксування технічними засобами; 21) розумність строків; 22) мова, якою здійснюється кримінальне провадження.

Реалізація засади публічності. Особливості кримінального провадження у формі приватного обвинувачення.

Треба відмітити, що ст. 25 КПК України передбачає досить обмежене розуміння засади публічності, яка визначається як обов'язок прокурора і слідчого в межах своєї компетенції розпочати досудове розслідування в кожному випадку безпосереднього виявлення ознак кримінального правопорушення (за виключенням випадків, коли кримінальне провадження може бути розпочате лише на підставі заяви потерпілого) або в разі надходження заяви (повідомлення) про вчинення кримінального правопорушення, а також вжити всіх передбачених законом заходів для встановлення події кримінального правопорушення та особи, яка його вчинила. Отже, органи досудового розслідування повинні провести розслідування та вжити всіх необхідних заходів, незалежно від волі інших осіб. Але при цьому вони зобов'язані повною мірою враховувати інтереси інших учасників кримінального провадження.

Однак, ця засада має виключення, які закріплені в ст. 477 КПК України, в якій визначено, що «кримінальним провадженням у формі приватного обвинувачення є провадження, яке може бути розпочате слідчим, дізнавачем, прокурором лише на підставі заяви потерпілого...». Отже, особливістю

кримінального провадження у формі приватного обвинувачення за КПК України є те, що прокурор, дізнавач і слідчий у межах своєї компетенції зобов'язані розпочати досудове розслідування, але підставою в цьому випадку є лише заява потерпілого, тобто активна роль належить не прокурору, слідчому, а особі, яка звертається із заявою про вчинення щодо неї кримінального правопорушення. Заява (повідомлення) потерпілого є єдиним законним приводом для початку кримінального провадження у формі приватного обвинувачення.

Іншою ознакою кримінального провадження у формі приватного обвинувачення, яку також закріплює чинний КПК України у ч. 4 ст. 26 - є те, що така форма провадження не лише розпочинається за заявою потерпілого, а й може бути закінчена за наявності відмови потерпілого, а саме: «Кримінальне провадження у формі приватного обвинувачення розпочинається лише на підставі заяви потерпілого. Відмова потерпілого, а у випадках, передбачених КПК, його представника від обвинувачення є безумовною підставою для закриття кримінального провадження у формі приватного обвинувачення».

Цю ознаку підтверджено в п. 7 ч. 1 ст. 284 КПК України: «Кримінальне провадження закривається в разі, якщо: ...потерпілий, а у випадках, передбачених цим Кодексом, його представник відмовився від обвинувачення у кримінальному провадженні у формі приватного обвинувачення, крім кримінального провадження щодо кримінального правопорушення, пов'язаного з домашнім насильством».

Крім того, потерпілий має право на: підтримання обвинувачення в суді; ініціювання та укладення угоди про примирення з підозрюваним чи обвинуваченим.

Стаття 469 КПК України у ч. 3 встановлює: «Угода про примирення між потерпілим та підозрюваним чи обвинуваченим може бути укладена у провадженні щодо кримінальних проступків, нетяжких злочинів та у кримінальному провадженні у формі приватного обвинувачення. Укладення угоди про примирення у кримінальному провадженні щодо уповноваженої

особи юридичної особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, у зв'язку з яким здійснюється провадження щодо юридичної особи, не допускається». Але, угода про примирення у кримінальних провадженнях щодо кримінальних правопорушень, пов'язаних з домашнім насильством, може бути укладена лише за ініціативою потерпілого, його представника або законного представника. Отже потерпілому надана можливість у випадках провадження щодо домашнього насильства – ініціювати угоду про примирення, і така можливість належить лише потерпілому.

Слід зазначити, що певні справи приватного обвинувачення досить складні через наявність у них особистого чинника – потерпілого та обвинуваченого, які часто є між собою близькими особами.

Питання реалізації презумпції невинуватості та забезпечення доведеності вини під час кримінального провадження.

Принцип презумпції невинуватості, є загальними для всіх стадій судочинства і знаходять у кожній із них своє специфічне вираження. Цей принцип знайшов своє відображення в ст. 62 Конституції України: «Особа вважається невинуватою у вчиненні злочину і не може бути піддана кримінальному покаранню, доки її вину не буде доведено в законному порядку і встановлено обвинувальним вироком суду. Ніхто не зобов'язаний доводити свою невинуватість у вчиненні злочину. Обвинувачення не може ґрунтуватися на доказах, одержаних незаконним шляхом, а також на припущеннях. Усі сумніви щодо доведеності вини особи тлумачаться на її користь».

Питання реалізації презумпції невинуватості та забезпечення доведеності вини під час кримінального провадження супроводжуються наступними проблемами.

Перша проблема це ототожнення обвинуваченого і винуватого, що в жодному разі не можна допускати в судовій та слідчій практиці. Крім того, принцип презумпції невинуватості відображає, в тому числі, і право особи на незалежний та безсторонній суд, оскільки він являється одним із головних елементів справедливого судового розгляду та впливає на процес доказування,

оскільки перекладає тягар відповідальності на сторону обвинувачення і доказування має бути по за розумним сумнівом. Цей стандарт нарешті отримав нормативне закріплення в ч. 2 ст. 17 КПК України.

На підставі презумпції невинуватості суд, починаючи судовий розгляд, не може вважати підсудного винуватим. Лише під час судового розгляду, де кожна сторона подає свої докази і досліджуються всі обставини справи, у суду формується власне переконання щодо винуватості або невинуватості підсудного, яке і знаходить свій прояв у відповідному рішенні. Обвинувач зобов'язаний довести винуватість обвинуваченого; обвинувачений вправі доводити свою невинуватість, але не зобов'язаний це робити. Якщо ж він висунув будь-який доказ своєї невинуватості, то не зобов'язаний доводити його істинність. Обов'язок обвинувача – спростувати цей доказ.

Друга проблема – намагання перекласти обов'язок доказування на сторону захисту. Окрім обставин, зазначених в КПК України, які може доводити сторона захисту, коли на неї покладений такий обов'язок судом, все інше незаконне.

Третя проблема – суперечки стосовно визначення принципу презумпції невинуватості у доктрині кримінального процесуального права. Під презумпцією невинуватості в теорії кримінального процесу зазвичай розуміють положення, що особа, підозрювана або обвинувачена у вчиненні злочину, вважається невинуватою доти, доки її винуватість не буде доведена у визначеному законом порядку й встановлена вироком суду, що набрав законної сили. Ця проблема є продовженням першої, і поки не буде вирішене це питання, вчені будуть ходити по колу.

Забезпечення права на захист під час кримінального провадження.

Забезпечення підозрюваному, обвинуваченому права на захист згідно зі ст. 129 Конституції України є основною засадою судочинства, а відповідно до ст. 7 КПК України віднесено до загальних засад кримінального провадження.

Стаття 59 Конституції України проголошує право кожного на правову допомогу та вільний вибір захисника своїх прав, а ст. 63 Конституції України закріплює право на захист підозрюваного, обвинуваченого чи підсудного.

У ст. 20 КПК України, що розкриває зміст забезпечення права на захист як загальної засади кримінального провадження.

Відповідно до положень ст. 48 КПК України захисник у будь-який момент може бути залученим підозрюваним, обвинуваченим, їх законними представниками, а також іншими особами за проханням чи згодою підозрюваного, обвинуваченого до участі у кримінальному провадженні. Слідчий, прокурор, слідчий суддя, суд зобов'язані надати затриманій особі чи особі, яка тримається під вартою, допомогу у встановленні зв'язку із захисником або особами, які можуть запросити захисника, а також надати можливість використати засоби зв'язку для запрошення захисника. Слідчий, прокурор, слідчий суддя, суд зобов'язані утримуватися від надання рекомендацій щодо залучення конкретного захисника.

Право на захист забезпечується і іншими нормами КПК України:

- які регламентують обов'язкову участь захисника у кримінальному провадженні (ст. 49, 52 КПК України),
- визнання недопустимими доказів, отриманих внаслідок порушення права особи на захист (ст. 87 КПК України),
- особливості реалізації права на відмову від захисника (ст. 54 КПК України),
- можливість підготовки до захисту від нового (ст. 338 КПК України) або від додаткового обвинувачення (ст. 339 КПК України),
- здійснення судового провадження за відсутності захисника як підставу для скасування судового рішення (п. 4 ч. 2 ст. 412 КПК України).

Зокрема, відповідно до ст. 49 КПК України, слідчий суддя, суд зобов'язані забезпечити участь захисника у кримінальному провадженні у випадках, якщо:

- відповідно до вимог ст. 52 КПК України участь захисника є обов'язковою, а підозрюваний, обвинувачений не залучив захисника;
- підозрюваний, обвинувачений заявив клопотання про залучення захисника, але за відсутністю коштів чи з інших об'єктивних причин не може його залучити самостійно;
- слідчий, прокурор, слідчий суддя чи суд вирішить, що обставини кримінального провадження вимагають участі захисника, а підозрюваний, обвинувачений не залучив його.

У ст. 20 КПК України, розкривається зміст забезпечення права на захист як загальної засади кримінального провадження, і саме в цій статті передбаченні три форми його реалізації:

1. Підозрюваний, обвинувачений, виправданий, засуджений самостійно реалізує право на захист. В цьому випадку вказані особи мають право усно або письмово надавати пояснення з приводу підозри чи обвинувачення, право збирати і подавати докази, брати особисту участь у кримінальному провадженні;

2. Підозрюваний, обвинувачений, виправданий, засуджений має право користуватися правовою допомогою захисника. Відповідно до положень ст. 48 КПК України захисник може у будь-який момент бути залучений підозрюваним, обвинуваченим, їх законними представниками, а також іншими особами за проханням чи згодою підозрюваного, обвинуваченого до участі у кримінальному провадженні. Законом України «Про надання безоплатної правової допомоги» від 2 червня 2011 р. врегульовано правовідносини у сфері надання безоплатної правової допомоги суб'єктам права на безоплатну первинну правову допомогу та суб'єктам права на безоплатну вторинну правову допомогу.

3. В обов'язки слідчого, дізнавача, прокурора, слідчого судді, суду входить сприяння підозрюваному, обвинуваченому, виправданому, засудженому в реалізації права на захист, що полягає у роз'ясненні йому його прав, а також забезпеченні права на кваліфіковану правову допомогу з боку

обраного ним або призначеного захисника. У всіх випадках, коли закон вимагає призначення адвоката, обвинувачений має право на допомогу юриста, досвід та компетентність якого відповідають характеру правопорушення, щоб він міг надати ефективну правову допомогу. Це вже питання, зокрема, активності суду щодо забезпечення права на ефективний захист. Національні суди не повинні пасивно спостерігати за випадками неефективного юридичного представництва.

Джерела, рекомендовані до заняття:

1. Беспалько І. Визначення поняття загальних засад кримінального провадження. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 5. С. 242-247.
2. Капля О. М. Верховенство права в системі засад (принципів) кримінального провадження. *Європейські перспективи*. 2018. № 3. С. 55-61.
3. Кримінальний процес України у питаннях і відповідях: навч. посіб. / Л.Д. Удалова, М.А. Макаров, Ю.І. Азаров, С.О. Заїка, О.В. Кубарева, О.В. Римарчук, В.В. Рожнова, Д.О. Савицький, А.В. Форостяний, О.Ю. Хабло. Видання 5-те, переробл. і доповн. Київ, 2020. 497 с.
4. Кримінальний процес України: у питаннях і відповідях: навч. посіб. / авт. кол.; за заг. ред. д-ра юрид. наук, доц. Т.Г. Фоміної. Харків: ХНУВС, 2021. 300 с.
5. Мамка Г.М. Засади кримінального провадження: наукові та правові основи: автор. дис. ...док-ра юрид. наук. 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність. Університет державної фіскальної служби України. Ірпінь, 2019. 42 с.
6. Назаров В.В. Засади кримінального провадження та проблеми їх реалізації під час досудового розслідування. *Правова держава*. 2019. № 34. С. 76-82.
7. Почтовий М.М. Про вичерпність переліку засад кримінального провадження. *Юридична наука*. 2022. № 9 (111). С. 157-163.

Нормативно-правові акти:

1. Європейська конвенція про взаємну допомогу у кримінальних справах 1959 р. та додатковий протокол 1978 р. до Конвенції. *Відомості Верховної Ради України*. 1998. № 23. Ст. 130.
2. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996р. № 254/96. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 9-10, № 11-12, № 13. Ст. 88.
4. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05 липня 2012 р. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc4_1?id=&pf3511=43306.
5. Про безоплатну правову допомогу: Закон України від 02 червня 2011 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 51. Ст. 577.
6. Конвенція про захист прав і основоположних свобод людини (04.11.1950). *Офіційний вісник України*. 1998. № 13. С. 270.

ТЕМА 2. СУЧАСНИЙ СТАН ІНСТИТУТУ УЧАСНИКІВ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Практичне заняття:

1. Суд у кримінальному провадженні, його повноваження.
2. Слідчий суддя та його повноваження у кримінальному провадженні.
3. Реалізація прокурором своїх повноважень.
4. Органи досудового розслідування, сучасний стан та перспективи.
5. Орган дізнання та його повноваження.
6. Проблеми реалізації процесуального статусу особами, які захищають свій інтерес у кримінальному провадженні.
7. Проблеми реалізації процесуального статусу іншими учасниками кримінального провадження.

Для докладнішого розгляду зазначених питань пропонується підготувати доповідь або презентацію за однією із тем:

1. Проблемні питання реалізації процесуального статусу осіб, які здійснюють кримінальне провадження.
2. Актуальні проблеми участі потерпілого і свідка у кримінальному провадженні.
3. Експерт і спеціаліст: їх роль, повноваження та відмінність у процесуальному становищі.

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО ВИВЧЕННЯ ПИТАНЬ ТЕМИ

Проблемні питання реалізації процесуального статусу учасників кримінального провадження.

Згідно п. 25 ст. 3 КПК, учасники кримінального провадження - сторони кримінального провадження, потерпілий, його представник та законний представник, цивільний позивач, його представник та законний представник, цивільний відповідач та його представник, представник юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, третя особа, щодо майна якої вирішується питання про арешт, інша особа, права чи законні інтереси якої обмежуються під час досудового розслідування, особа, стосовно якої розглядається питання про видачу в іноземну державу (екстрадицію), заявник, у тому числі викривач, свідок та його адвокат, понятий, заставодавець, перекладач, експерт, спеціаліст, представник персоналу органу пробації, секретар судового засідання, судовий розпорядник.

Залежно від здійснених процесуальних функцій учасники поділяються на такі групи:

1. Учасники, які здійснюють правосуддя (суд, слідчий суддя, присяжні).
2. Учасники, які виконують функцію обвинувачення або сторона обвинувачення (слідчий, дізнавач, керівник органу досудового розслідування, керівник органу дізнання, прокурор, а також потерпілий, його представник та законний представник у випадках, встановлених КПК України).

3. Учасники, які виконують функцію захисту або сторона захисту (підозрюваний, обвинувачений (підсудний), засуджений, виправданий, особа, стосовно якої передбачається застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру або вирішувалося питання про їх застосування, їхні захисники та законні представники).

4. Інші учасники кримінального провадження:

- особи, що захищають та представляють у кримінальному провадженні цивільно-правові та інші інтереси (цивільний позивач, цивільний відповідач, їх представники та законні представники, представник юридичної особи щодо якого здійснюється провадження, третя особа, щодо майна якої вирішується питання про арешт; інша особа, права чи законні інтереси якої обмежуються під час досудового розслідування);

- особи, які мають спеціальні знання (експерт, спеціаліст);

- особи, які сприяють кримінальному провадженню (свідок, перекладач, понятий, секретар судового засідання, судовий розпорядник, медіатор);

- особи, які беруть участь у кримінальному провадженні у зв'язку із застосуванням заходів забезпечення (поручитель, заставодавець, третя особа, щодо майна якої вирішується питання про арешт);

- особи, які здійснюють ініціативну допомогу у виявленні та розкритті кримінального правопорушення (заявник, у тому числі викривач, конфіденційний співробітник).

Таким чином, на 2022 рік з моменту прийняття КПК України 2012 р. інститут учасників кримінального провадження доповнився новими учасниками (викривач, третя особа, щодо майна якої вирішується питання про арешт, інша особа, права чи законні інтереси якої обмежуються під час досудового розслідування, медіатор), які раніше не були відомі кримінальному процесу, а у деякі з них змінилася роль у процесі у зв'язку з отриманням нових повноважень (наприклад, спеціаліст).

Суд в кримінальному процесі, його повноваження.

Відповідно до ст. 124 Конституції України – правосуддя в Україні здійснюється виключно судами. У кримінальному процесуальному законодавстві зазначено конституційне розпорядження та знаходить своє втілення у ст. 30 КПК України, згідно з яким у кримінальному провадженні правосуддя здійснюється лише судом за правилами, передбаченими КПК України. Відмова у здійсненні правосуддя не допускається. Особа вважається невинуватою у скоєнні злочину і не може бути піддана кримінальному покаранню, поки його вина не буде доведена у законному порядку та встановлена обвинувальним вироком суду.

Суддею є громадянин України, який згідно з Конституцією України та Законом України «Про судоустрій та статус суддів» призначений або обраний суддею, обіймає штатну суддівську посаду в одному із судів України та здійснює правосуддя на професійній основі.

Кримінальне провадження у першій інстанції здійснює:

- місцеві загальні суди;
- Вищий антикорупційний суд.

Кримінальне провадження в апеляційній інстанції здійснює:

- апеляційні суди;
- апеляційна палата Вищого антикорупційного суду.

Кримінальне провадження у касаційній інстанції здійснює:

- Верховний Суд.

Кримінальне провадження за нововиявленими обставинами здійснює:

- суд, який ухвалив рішення, що переглядається.

Сьогодні передбачено наступна юрисдикція в кримінальному провадженні.

1. Кримінальне провадження у суді першої інстанції здійснюється суддею одноосібно, крім випадків, передбачених частинами 2, 3 та 12 статті 31 КПК України:

- кримінальне провадження у суді першої інстанції щодо злочинів, за скоєння яких передбачено покарання у вигляді позбавлення волі на строк

більше 10 років, здійснюється колегіально судом у складі 3 суддів лише за клопотанням обвинуваченого. Кримінальне провадження щодо кількох обвинувачених здійснюється колегіально судом у складі трьох суддів щодо всіх обвинувачених, якщо хоча б один із них заявив клопотання про такий розгляд.

- кримінальне провадження у суді першої інстанції щодо злочинів, за скоєння яких передбачено довічне позбавлення волі, здійснюється колегіально судом у складі 3 суддів, а за клопотанням обвинуваченого – судом присяжних у складі двох суддів та трьох присяжних. Кримінальне провадження щодо кількох обвинувачених розглядається судом присяжних щодо всіх обвинувачених, якщо хоча б один із них заявив клопотання про такий розгляд.

2. Кримінальне провадження в апеляційному порядку здійснюється колегіально судом у складі не менше трьох суддів, крім випадків, передбачених ч. 12 ст. 31 КПК України, при цьому кількість суддів має бути непарною.

3. Кримінальне провадження у касаційному порядку здійснюється колегією суддів Касаційного кримінального суду Верховного Суду у складі трьох або більше непарної кількості суддів.

У певних випадках кримінальне провадження у касаційному порядку здійснюється судовою палатою Касаційного кримінального суду (палатою), об'єднаною палатою Касаційного кримінального суду (об'єднаною палатою) або Великою Палатою Верховного Суду (Великою Палатою).

До складу об'єднаної палати входять по два судді, які обираються зборами суддів Касаційного кримінального суду зі складу кожної із судових палат Касаційного кримінального суду та голова Касаційного кримінального суду.

Засідання палати у суді касаційної інстанції вважається правомочним за умови присутності на ньому більше половини її складу.

Засідання об'єднаної палати, Великої Палати вважається правомочним, якщо у ньому присутні щонайменше 2/3 її складу.

4. Незалежно від того, у якому складі розглядалося кримінальне провадження, перегляд судового рішення у суді першої або апеляційної

інстанції за винятковими обставинами здійснюється колегією у складі трьох або більше непарної кількості суддів, а у Верховному Суді – у складі Великої Палати.

Кримінальне провадження у Вищому антикорупційному суді здійснюється:

1) в суді першої інстанції - колегіально судом у складі трьох суддів, хоча б один з яких має стаж роботи на посаді судді не менше п'яти років, крім випадків, коли жодний такий суддя у цьому суді не може брати участь у розгляді справи з передбачених законом підстав;

2) в апеляційному порядку - колегіально судом у складі трьох суддів, хоча б один з яких має стаж роботи на посаді судді не менше п'яти років, крім випадків, коли жодний такий суддя у цьому суді не може брати участь у розгляді справи з передбачених законом підстав.

Кримінальне провадження у Вищому антикорупційному суді під час досудового розслідування здійснюється слідчим суддею одноособово, а в разі оскарження його ухвал в апеляційному порядку - колегіально судом у складі не менше трьох суддів.

Реалізація прокурором своїх повноважень. Органи досудового розслідування.

Відповідно до п. 19 ч. 1 ст. 3 КПК України до сторони обвинувачення належить: слідчий, дізнавач, керівник органу досудового розслідування, керівник органу дізнання, прокурор, а також потерпілий, його представник та законний представник у випадках, встановлених КПК України.

Прокурор – це учасник кримінального провадження, який виконує функцію обвинувачення шляхом процесуального керівництва досудовим розслідуванням з метою викриття винних та підтримує в суді державне обвинувачення.

На прокуратуру, згідно зі ст. 2 Закону «Про прокуратуру» від 14.10.2014 покладаються такі функції:

1) підтримка державного обвинувачення у суді;

2) представництво інтересів громадянина чи держави у суді у випадках, визначених Законом. Представництво прокурором інтересів громадянина чи держави у суді полягає у здійсненні процесуальних та інших дій, спрямованих на захист інтересів громадянина чи держави у випадках та порядку, встановлених законом.

Так, прокурор здійснює представництво у суді інтересів громадянина (громадянина України, іноземця чи особи без громадянства) у випадках, якщо така особа не здатна самотійно захистити свої порушені чи оспорювані права або реалізувати процесуальні повноваження через неповноліття, недієздатність чи обмежену дієздатність, а законні представники або органи, яким законом надано право захищати права, свободи та інтереси такої особи, не здійснюють чи неналежним чином здійснюють її захист.

Прокурор здійснює представництво у суді законних інтересів держави у разі порушення чи загрози порушення інтересів держави, якщо захист цих інтересів не здійснює або неналежним чином здійснює орган державної влади, орган місцевого самоврядування чи інший суб'єкт владних повноважень, до компетенції якого належать відповідні повноваження, а також у разі відсутності такого органу.

3) нагляд за дотриманням законів органами, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність, дізнання, досудове слідство. Письмові вказівки прокурора органам, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність, дізнання та досудове слідство, дані їм у межах своїх повноважень, є обов'язковими для цих органів та підлягають негайному виконанню. Видання прокурором розпоряджень, що виходять за межі його повноважень, тягне за собою відповідальність, передбачену законом;

4) нагляд за дотриманням законів при виконанні судових рішень у кримінальних справах, а також при застосуванні інших примусових заходів, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян.

Слідчий органу досудового розслідування – службова особа органу Національної поліції, органу безпеки, органу Державного бюро розслідувань,

органу Бюро економічної безпеки України, Головного підрозділу детективів, підрозділу детективів, відділу детективів, підрозділу внутрішнього контролю Національного антикорупційного бюро України, яка уповноважена в межах компетенції, передбаченої КПК України, здійснювати досудове розслідування кримінальних правопорушень, зокрема - злочинів.

Слідчий самостійний у виконанні своїх повноважень, закріплених в ст. 40 КПК України. Він зобов'язаний виконувати доручення та вказівки прокурора, які надаються у письмовій формі. Слідчий має право звернутися до керівника органу досудового розслідування, який після вивчення клопотання за необхідності ініціює розгляд питань, порушених у ньому, перед прокурором вищого рівня, який протягом трьох днів погоджує відповідне клопотання або відмовляє у його погодженні.

Щодо органів досудового розслідування: наприкінці 2021 р. Верховна Рада ухвалила в другому читанні та в цілому законопроект № 3959-1 «Про внесення змін до адміністративного та кримінального законодавства щодо запровадження діяльності Бюро економічної безпеки України».

Без цього закону Бюро економічної безпеки України (БЕБ) не могло б розпочати свою роботу, оскільки саме ним визначається, що саме БЕБ повинно розслідувати.

Закон про роботу БЕБ почав працювати з 28 січня 2021 року, а саме бюро розпочало свою роботу з 25 листопада 2021 р., таким чином СБУ – позбавилося функцій розслідування у сфері економіки. Однак, необхідно зазначити, що ті кримінальні провадження, по яких НАБУ вже проводить досудове розслідування на момент набрання чинності цим законом, дозволять залишити в НАБУ.

Згідно Закону, Бюро економічної безпеки України - це центральний орган виконавчої влади, на який покладаються завдання щодо протидії правопорушенням, що посягають на функціонування економіки держави. Відповідно до покладених завдань БЕБ України виконує правоохоронну, аналітичну, економічну, інформаційну та інші функції.

Структура БЕБ України включає:

- підрозділи детективів,
- інформаційно-аналітичні,
- оперативно-технічні та інші підрозділи.

Гранична чисельність працівників центрального апарату і територіальних управлінь Бюро економічної безпеки України становить не більше 4 тисяч осіб.

У КПК України також відбуваються певні зміни, зокрема:

а) визначається основна та додаткова підслідність Бюро економічної безпеки України;

б) вносяться необхідні зміни щодо виключення такого суб'єкта кримінального провадження, як «орган, що здійснює контроль за додержанням податкового законодавства» та введення нового суб'єкта – Бюро економічної безпеки України;

в) закріплюються повноваження для здійснення оперативними підрозділами Бюро економічної безпеки України негласних слідчих (розшукових) дій, а також пропонуються інші зміни задля належного досудового розслідування кримінальних правопорушень, віднесених до підслідності БЕБ України.

Представник юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження.

Протягом кримінального провадження представник юридичної особи має право: 1) знати, у зв'язку із вчиненням якого кримінального правопорушення здійснюється провадження щодо юридичної особи, та давати пояснення з цього приводу; 2) користуватися правовою допомогою; 3) збирати і подавати слідчому, прокурору, слідчому судді, суду докази; 4) брати участь у проведенні процесуальних дій; 5) під час проведення процесуальних дій ставити запитання, подавати свої зауваження та заперечення щодо порядку проведення дій, що заносяться до протоколу, а також знайомитися з протоколами слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій, виконаних за його участі; 6)

застосовувати з додержанням вимог КПК України технічні засоби під час проведення процесуальних дій, в яких він бере участь.

Під час досудового розслідування представник юридичної особи має право:

1) брати участь у слідчих (розшукових) та інших процесуальних діях, під час проведення яких ставити запитання, подавати свої зауваження та заперечення щодо порядку проведення дії, що заносяться до протоколу, а також знайомитися з протоколами слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій, виконаних за його участі;

2) ознайомлюватися з матеріалами досудового розслідування в порядку, передбаченому ст. 221 КПК України, та вимагати відкриття матеріалів згідно із ст. 290 КПК України.

Під час судового провадження представник юридичної особи має право:

1) бути завчасно поінформованим про час і місце судового розгляду; 2) брати участь у судовому провадженні; 3) виступати в судових дебатах; 4) ознайомлюватися з журналом судового засідання та технічним записом судового процесу, які йому зобов'язані надати уповноважені працівники суду, і подавати щодо них свої зауваження; 5) оскаржувати в установленому КПК України порядку судові рішення та ініціювати їх перегляд, знати про подані на них апеляційні та касаційні скарги, заяви про їх перегляд, подавати на них заперечення.

Представник юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, має також інші процесуальні права, передбачені КПК України.

Представник юридичної особи зобов'язаний: 1) прибути за викликом до слідчого, прокурора, слідчого судді, суду, а в разі неможливості своєчасного прибуття - завчасно повідомити про це, а також про причини неможливості прибуття; 2) не перешкоджати встановленню обставин вчинення кримінального правопорушення; 3) не розголошувати без дозволу слідчого, прокурора, суду відомості, які стали йому відомі у зв'язку з участю у кримінальному провадженні і які становлять охоронювану законом таємницю.

Джерела, рекомендовані до заняття:

1. Кримінальний процес України у питаннях і відповідях: навч. посіб. / Л.Д. Удалова, М.А. Макаров, Ю.І. Азаров, С.О. Заїка, О.В. Кубарєва, О.В. Римарчук, В.В. Рожнова, Д.О. Савицький, А.В. Форостяний, О.Ю. Хабло. Видання 5-те, переробл. і доповн. Київ, 2020. 497 с.
2. Кримінальний процес України: у питаннях і відповідях: навч. посіб. / авт. кол.; за заг. ред. д-ра юрид. наук, доц. Т.Г. Фоміної. Харків: ХНУВС, 2021. 300 с.
3. Миколенко О.М. Медіатор і його правовий статус у кримінальному процесі України. *Держава та регіони*. Серія: Право, 2020 р., № 1 (67). С. 81-85.
4. Миколенко О.М. Окремі проблемні аспекти захисту учасників кримінального провадження в сучасних умовах. *Правова держава*. 2023. № 49. С. 171-179.
5. Організаційно-правові засади діяльності слідчих підрозділів Національної поліції України: монографія / В.Г. Дрозд, А.В. Пономаренко, В.П. Климчук та ін. Херсон: Гельветика, 2020. 348 с.
6. Основи кримінального процесу: навч. посіб. / О.В. Пчеліна, Т.Г. Фоміна, В.В. Романюк, Г.І. Глобенко; за заг. ред. д-ра юрид. наук, доц. Т.Г. Фоміної. Харків : ХНУВС, 2023. 132 с.
7. Тертишник В.М. Науково-практичний коментар Кримінального процесуального кодексу України. Вид. 19-те. Київ: Алерта, 2022. 1128 с.

Нормативно-правові акти:

1. Конвенція про правову допомогу і правові відносини у цивільних, сімейних і кримінальних справах: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/997_009. (дата звернення: 12.02.2019).
2. Про Службу безпеки України: Закон України від 25 травня 1992 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 27. Ст. 382.

3. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 2 червня 2016 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 31. Ст. 545.
4. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05 липня 2012 р. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc4_1?id=&pf3511=43306.
5. Про прокуратуру: Закон України від 14 жовтня 2014 р. *Відомості Верховної Ради*. 2015. № 2-3. Ст. 12.
6. Про Національну поліцію: Закон України від 2 липня 2015 р. *Відомості Верховної Ради*. 2015. № 40-41. Ст. 379.
7. Про Державне бюро розслідувань: Закон України від 12 листопада 2015 р. *Відомості Верховної Ради*. 2016. № 6. Ст. 55.
8. Про Бюро економічної безпеки України: Закон України від 28 січня 2021 року. *Відомості Верховної Ради*. 2021. № 23. Ст.197.
9. Про Національне антикорупційне бюро України: Закон України від 14 жовтня 2014 р. *Відомості Верховної Ради*. 2014. № 47. Ст. 2051.
10. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 22. Ст. 303.
11. Про безоплатну правову допомогу: Закон України від 02 червня 2011 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 51. Ст. 577.
12. Конституція України від 28.06.96 р. *Відомості Верховної Ради України* 1996. № 30. Ст.141.
13. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.

ТЕМА 3. ПРОБЛЕМИ ДОКАЗОВОГО ПРАВА У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Практичне заняття:

1. Процесуальні джерела доказів: поняття та види.
2. Висновок спеціаліста як нове джерело доказів у кримінальних провадженнях щодо розслідування кримінальних проступків.

3. Актуальні проблеми отримання показань у кримінальному провадженні.
4. Основні положення оцінки доказів та критерії оцінки доказів.
5. Актуальні питання та процесуальний порядок визнання доказів недопустимими.

Для докладнішого розгляду зазначених питань пропонується підготувати доповідь або презентацію за однією із тем:

1. Проблеми збирання доказів сторонами кримінального провадження.
2. Проблемні питання перевірки доказів.
3. З'ясування достовірності показань свідка.

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО ВИВЧЕННЯ ПИТАНЬ ТЕМИ

Поняття кримінального процесуального доказування.

Злочин відбувається у навколишньому світі, залишаючи сліди, як на матеріальних предметах, так і у свідомості людей. Використовуючи ці сліди, органи досудового розслідування, прокурор та суд з'ясовують усі обставини вчинення кримінального правопорушення у встановлених законом формах. Відображення правопорушення у свідомості людей, на матеріальних предметах після відповідної оцінки та перевірки стають доказами у справі. Для розкриття кримінального правопорушення, викриття винного, справедливого покарання чи не покарання невинного необхідно правильно встановити всі істотні обставини справи. Цей процес пізнання називається кримінальним процесуальним доказуванням.

Кримінальне процесуальне доказування розглядається у різних якостях (іпостасях): як частина кримінальної процесуальної діяльності, як форма пізнання у кримінальному процесі, як один із видів соціальної діяльності, як практична діяльність уповноважених суб'єктів тощо.

Кримінальне процесуальне доказування - це практична та розумова діяльність органів досудового розслідування, прокурора та суду, а також інших

учасників кримінального провадження щодо збирання, перевірки та оцінки доказів, а також висування ними певних правових версій з відповідним обґрунтуванням у процесі, що здійснюється в установленому процесуальним законом порядку.

Проблеми визначення мети кримінального процесуального доказування.

До ухвалення КПК України 2012 року, традиційною метою доказування визнавалося встановлення об'єктивної істини – тобто відповідність висновків органів розслідування та суду, тому, що мало місце, сталося насправді. Об'єктивна означає, що ці знання існують об'єктивно, незалежно від свідомості та волі людини. Встановити у кримінальному провадженні об'єктивну істину – це визнати, що висновки правозастосовних органів зроблено відповідно до дійсності, і є її реальними фактами. Проте істина, будучи об'єктивною, за змістом, суб'єктивна за формою її отримання, тобто залежить від дотримання законів та логічного мислення конкретної людини. Від такого радянського підходу в діючому КПК України відмовилися, проте вчені і до сьогодні не дійшли якоїсь думки з цього приводу.

Так, одні автори, метою доказування визначають отримання знань, максимально наближених до об'єктивної реальності, інші вчені стверджують, що кінцевою метою доказування є встановлення обставин, що входять у предмет доказування. Сам законодавець у ч. 2 ст. 91 КПК України каже, що доказування здійснюється з метою встановлення обставин, які мають значення для кримінального провадження.

Елементи кримінального процесуального доказування:

- предмет доказування – коло обставин, які підлягають доказуванню у кримінальному провадженні;
- суб'єкти доказування – особи, на яких покладається обов'язок доказування певних фактів;
- засоби доказування (докази) – фактичні дані, що мають відношення до кримінального провадження, та є допустимими, достовірними і достатніми;

- процес доказування – це діяльність по збиранню, перевірці та оцінці доказів.

Поняття та властивості доказів у кримінальному процесі.

Поняття доказів надано у ст. 84 КПК України. Доказами у кримінальному провадженні є фактичні дані, отримані в передбаченому КПК України порядку, на підставі яких слідчий, дізнавач, прокурор, слідчий суддя та суд встановлюють наявність або відсутність фактів та обставин, що мають значення для кримінального провадження та підлягають доказуванню.

Аналіз змісту зазначеної статті дозволяє виділити ряд суттєвих ознак будь-якого доказу:

1. «Фактичні дані», тобто відомості про конкретні фактичні обставини. Не допускається віднесення до доказів неконкретних даних, загальних міркувань, чуток, припущень тощо. Ст. 97 КПК України закріпила показання з чужих слів (свідченнями з чужих слів є висловлювання, вчинене в усній, письмовій чи іншій формі, за певним фактом, що ґрунтується на поясненні іншої особи) та їх значення у процесі доказування. Так, суд має право визнати допустимим доказом показання з чужих слів незалежно від можливості допитати особу, яка надала первинні пояснення, у виняткових випадках, якщо такі показання є допустимим доказом за іншими правилами допустимості доказів.

2. За своєю процесуальною формою ці фактичні дані мають бути отримані із законних джерел: документів, показань, речових доказів та висновків експерта (ч. 2. ст. 84 КПК України). Оскільки перелік джерел доказів чітко визначено, ні анонімні заяви, ні повідомлення, осіб які виконують спеціальне конфіденційне завдання, не належить до кола джерел фактичних даних.

3. Ці фактичні дані повинні бути отримані у встановленому законом порядку та способом, передбаченим у ньому. Основним процесуальним способом отримання доказів є провадження слідчих (розшукових) дій.

4. Ці фактичні дані повинні мати передбачений законом носій доказової інформації (річ, особа, документ). Якщо йдеться про свідчення, то вони повинні

виходити від особи, яка займає певний процесуальний стан і наділена правами та обов'язками.

Джерела, рекомендовані до заняття:

1. Визнання доказів недопустимими в кримінальному провадженні: аналіз слідчої практики крізь призму судових рішень: монографія / В.Г. Дрозд, В.В. Бурлака, Л.В. Гаврилюк та ін.; Харків. нац. ун-т внутр. справ; Держ. наук.-дослід. ін-т. Київ: 7БЦ, 2021. 420 с.
2. Докази та доказування у кримінальному провадженні: навч. посібник / Р.І. Благута, Ю.В. Гуцуляк, О.М. Дуфенюк та ін. Львів: ЛьвДУВС, 2018. 272 с.
3. Доказування у кримінальному провадженні: курс лекцій / О.О. Бондаренко, Г.І. Глобенко, Т.Г. Фоміна та ін.; за заг. ред. О.О. Юхна. Харків: ХНУВС, 2018. 156 с.
4. Кримінальний процес України у питаннях і відповідях: навч. посіб. / Л.Д. Удалова, М.А. Макаров, Ю.І. Азаров, С.О. Заїка, О.В. Кубарєва, О.В. Римарчук, В.В. Рожнова, Д.О. Савицький, А.В. Форостяний, О.Ю. Хабло. Видання 5-те, переробл. і доповн. Київ, 2020. 497 с.
5. Кримінальний процес України: у питаннях і відповідях: навч. посіб. / авт. кол.; за заг. ред. д-ра юрид. наук, доц. Т.Г. Фоміної. Харків: ХНУВС, 2021. 300 с.
6. Тertiшник В. М. Науково-практичний коментар Кримінального процесуального кодексу України. Вид. 19-те. Київ: Алерта, 2022. 1128 с.

Нормативно-правові акти:

1. Європейська конвенція про взаємну допомогу у кримінальних справах 1959 р. та додатковий протокол 1978 р. до Конвенції. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_036#Text

2. Конвенція про правову допомогу і правові відносини у цивільних, сімейних і кримінальних справах від 10.11.94 р., 21.01.2006 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/997_009#Text

3. Конституція України від 28.06.96 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

4. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>

5. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>

6. Порядок зберігання речових доказів стороною обвинувачення, їх реалізації, технологічної переробки, знищення, здійснення витрат, пов'язаних з їх зберіганням і пересиланням, схоронності тимчасово вилученого майна під час кримінального провадження: Затверджено Постановою Кабінету Міністрів України від 19.11.2012 р. № 1104. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1104-2012-%D0%BF>.

КОНТРОЛЬНІ ПИТАННЯ ДО ЗМІСТОВОГО МОДУЛЮ І

1. Актуальні питання реалізації у кримінальному процесі загальноправових засад.

2. Актуальні питання реалізації у кримінальному процесі міжгалузевих засад.

3. Актуальні питання реалізації у кримінальному процесі галузевих засад.

4. Питання реалізації презумпції невинуватості та забезпечення доведеності вини під час кримінального провадження.

5. Забезпечення права на захист під час кримінального провадження. Надання безоплатної правової допомоги підозрюваному та обвинуваченому.

6. Свобода від самовикриття та право не свідчити проти близьких родичів та членів сім'ї.

7. Особливості кримінального провадження у формі приватного обвинувачення.
8. Органи досудового розслідування сьогодення. Зміст процесуальної незалежності і самостійності слідчого.
9. Орган дізнання сьогодення. Зміст процесуальної незалежності і самостійності дізнавача.
10. Керівник органу досудового розслідування, його повноваження.
11. Взаємодія оперативних підрозділів зі слідчим та прокурором.
12. Проблеми реалізації процесуального статусу підозрюваного та обвинуваченого у кримінальному процесі.
13. Актуальні проблеми участі потерпілого і свідка у кримінальному процесі.
14. Проблемні питання участі осіб, які представляють інтереси інших у кримінальному провадженні.
15. Представництво інтересів юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження.
16. Актуальні проблеми участі потерпілого і свідка у кримінальному процесі.
17. Сучасна роль спеціаліста у кримінальному процесі.
18. Перекладач, заявник та понятий як учасники кримінального провадження: їх права, обов'язки та відповідальність.
19. Поняття кримінального процесуального доказування та проблеми визначення мети кримінального процесуального доказування.
20. Проблеми визначення елементів кримінального процесуального доказування.
21. Динамічність предмету доказування у кримінальному провадженні.
22. Проблеми визначення меж доказування у кримінальному провадженні.
23. Суб'єкти доказування у кримінальному процесі, їх класифікація.

24. Висновок спеціаліста як нове джерело доказів у кримінальних провадженнях щодо розслідування кримінальних проступків.
25. Проблеми збирання доказів сторонами кримінального провадження.
26. Актуальні питання та процесуальний порядок визнання доказів недопустимими.
27. Проблемні питання перевірки доказів. Основні положення оцінки доказів та критерії оцінки доказів.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ОКРЕМИХ СТАДІЙ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

ТЕМА 4. РЕАЛІЗАЦІЇ ЗАГАЛЬНИХ ПОЛОЖЕНЬ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ ТА ЗАСТОСУВАННЯ ЗАХОДІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Практичне заняття:

1. Форми досудового розслідування: дізнання та досудове слідство.
2. Актуальні проблеми визначення та обчислення строків досудового розслідування.
3. Проблемні питання та строки розгляду клопотань та скарг під час досудового розслідування.
4. Актуальні проблеми здійснення спеціального досудового розслідування кримінальних правопорушень.
5. Загальні правила застосування заходів забезпечення кримінального провадження.
6. Актуальні питання визначення підстав застосування запобіжних заходів.
7. Особисте зобов'язання: порядок застосування, наслідки порушення та ефективність.
8. Застава: порядок застосування, звернення застави в доход держави.

Для докладнішого розгляду зазначених питань пропонується підготувати доповідь або презентацію за однією із тем:

1. Актуальні проблеми початку досудового розслідування.
2. Проблемні питання визначення підслідності кримінальних проваджень.
3. Проблемні питання розгляду клопотання під час досудового розслідування.
4. Вплив домашнього арешту на життя підозрюваного та його родичів.

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО ВИВЧЕННЯ ПИТАНЬ ТЕМИ

Загальні положення досудового розслідування: поняття та система.

Форми досудового розслідування.

Досудове розслідування є першою стадією кримінального процесу, на якій органи досудового розслідування після внесення заяви, повідомлення про скоєння кримінального правопорушення або після самостійного виявлення ними обставин, що свідчать про скоєння такого правопорушення в Єдиний реєстр досудових розслідувань (далі- ЄРДР), здійснюють відповідно до вимог закону діяльність щодо розкриття злочинів, викриття винних, щодо встановлення всіх обставин кримінальної справи та вирішення інших завдань кримінального провадження.

Проте зроблений висновок слідчого, дізнавача (кримінальне правопорушення має місце та його вчинила конкретна особа) є для суду лише версією обвинувачення, яка підлягає всебічній повній та об'єктивній перевірці в суді, оскільки лише суд визнає особу винною.

Головний зміст цієї стадії визначається безпосередніми завданнями. Переліки таких завдань, що наводяться у літературі різноманітні. Але є основним безпосереднім завданням розглянутої стадії, вважаємо - збирання доказів з метою розкриття злочину, викриття винних, притягнення їх до кримінальної відповідальності, захист від неї та реабілітація невинних.

Ознаки стадії досудового розслідування:

- 1) починається з моменту внесення відомостей про кримінальне правопорушення до ЄРДР;
- 2) має завдання - швидке, повне і об'єктивне розслідування кримінального провадження, тобто встановлення всіх обставин справи, залучення всіх підозрюваних осіб;
- 3) обмежене коло учасників кримінального судочинства: провадження діяльності спеціально уповноваженими суб'єктами – слідчим, дізнавачем або прокурором, лише на цій стадії з'являються підозрювані;
- 4) суворе нормативне регулювання кримінального процесуального діяльності;
- 5) має обмежене коло засобів доведення - провадження слідчих (розшукових) дій;
- 6) закінчується прийняттям певних рішень: обвинувальний акт, клопотання про застосування примусових заходів виховного та медичного характеру, закриття кримінального провадження.

Формами досудового розслідування є дізнання та досудове слідство. Досудове слідство – це форма розслідування злочинів (глава 19 КПК України), а дізнання – це форма розслідування кримінальних проступків (глава 25 КПК України).

Кримінальним проступком є передбачене КК діяння (дія чи бездіяльність), за вчинення якого передбачено основне покарання у вигляді штрафу у розмірі не більше 3000 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або інше покарання, не пов'язане з позбавленням волі. Злочини поділяються на нетяжкі, тяжкі та особливо тяжкі. Це положення набуло чинності з червня 2020 року.

Аналіз КПК України дає підстави зробити висновок, що глава 19 кодексу (ст.ст. 214-222 КПК України) не містить визначення поняття загальних положень досудового розслідування (загальних положень досудового слідства чи дізнання), а лише викладає їх зміст. Загальні положення досудового слідства

забезпечують єдиний обов'язковий для всіх кримінальних справ процесуальний порядок розслідування. Загальні умова досудового розслідування – це закріплені у кримінальному процесуальному законі правила, що відображають особливості досудового розслідування як стадії кримінального процесу, та встановлюють вимоги до порядку провадження процесуальних дій та прийняття рішень на даній стадії процесу. Законодавець до них відносить: початок досудового розслідування, підслідність, строки досудового розслідування, повноваження слідчого, дізнавача, об'єднання і виділення матеріалів, недопустимість розголошення даних розслідування до його завершення, ознайомлення з матеріалами досудового розслідування, розгляд клопотань під час досудового розслідування.

Актуальні проблеми визначення строків досудового розслідування.

Для забезпечення своєчасності розкриття та розслідування злочинів й унеможливлення настання негативних фактів, пов'язаних із затягуванням слідчими, прокурорами досудового розслідування, вітчизняний законодавець передбачив у ст. 219 КПК України конкретні строки, в межах яких повинно здійснюватися досудове розслідування й дотримання яких є однією з головних гарантій ефективного виконання завдань кримінального провадження.

Процесуальні строки гарантують:

- швидкість судочинства;
- права і законні інтереси учасників процесу;
- здійснення прокурорського нагляду за додержанням законів під час прове дення досудового розслідування у формі процесуального керівництва досудовим розслідуванням.

Багато проблем продовження строків розслідування обумовлені саме спотвореним розумінням призначення строків розслідування з метою забезпечення його швидкості. Терміни розслідування не повинні встановлюватися для того, щоб стимулювати слідчого закінчити розслідування швидше. Кримінальне провадження має розслідуватися в термін, який дійсно (реально) необхідний для встановлення всіх обставин, що підлягають

доказуванню, для того щоб підготувати розгляд справи в головному судовому засіданні, в якому вирішується основне питання кримінальної справи про винуватість чи невинуватість особи. Мотивоване клопотання слідчого про продовження строків розслідування не можна розцінювати як рішення, яке тягне за собою негативні наслідки.

Процесуальні строки пронизують усі стадії кримінального судочинства, визначаючи їх тривалість, порядок, процедуру і тимчасові рамки переходу кримінальної справи з однієї стадії в іншу. Дослідження такого правового явища має важливе значення не тільки для засвоєння його власної сутності, а й для розробки багатьох аспектів розвитку і вдосконалення механізму кримінально-процесуального регулювання.

Саме наявність процесуальних строків дисциплінує всіх учасників процесу, зобов'язує їх своєчасно здійснювати певні дії. Адже порушення термінів може спричинити для осіб, зобов'язаних їх дотримуватися, відповідні негативні наслідки.

Поняття, ознаки та види заходів забезпечення кримінального провадження, які застосовуються на стадії досудового провадження.

Серед завдань кримінального провадження законодавець визначив недопустимість застосування необґрунтованого процесуального примусу до жодної особи, оскільки кримінальний процес являє собою сферу широкого та інтенсивного застосування примусу, де посадові особи та державні органи, на яких покладено обов'язок ведення кримінального провадження, можуть застосовувати обмеження прав та інтересів осіб, які залучаються до кримінального провадження. Тому важливо, щоб застосування таких обмежень та примусових заходів було викликане реальною необхідністю розкриття правопорушення і викриття винних, за умови, що іншим шляхом таке завдання виконати неможливо. Чинний КПК України містить самостійний Розділ II «Заходи забезпечення кримінального провадження», де закріплені заходи кримінального процесуального примусу, до яких віднесені: виклик слідчим, прокурором, судовий виклик і привід, накладення грошового стягнення,

тимчасове обмеження у користуванні спеціальним правом, відсторонення від посади, тимчасове відсторонення судді від здійснення правосуддя, тимчасовий доступ до речей і документів, тимчасове вилучення майна, арешт майна, а також запобіжні заходи (зокрема, затримання особи як тимчасовий запобіжний захід). Одні з них закріплені вперше, а інші – отримали більш розгорнуту правову регламентацію, порівняно з КПК України 1960 року. Отже застосування законодавцем нового терміну – «заходи забезпечення кримінального провадження», відтворило проблему визначення співвідношення цих заходів та заходів кримінально-процесуального примусу. В Розділі II КПК України дається стисле визначення заходів забезпечення кримінального провадження з виділенням лише однієї ознаки, яка їх характеризує. А саме, звертається увага на те, що ці заходи застосовуються з метою досягнення дієвості кримінального провадження (ч. 1 ст. 131 КПК України). Відсутність в КПК України інших ознак, які характеризують заходи забезпечення кримінального провадження, дала привід деяким науковцям ототожнити ці заходи з заходами кримінального процесуального примусу.

В літературі з цього питання є наступні позиції: 1) кримінальний процесуальний примус ширше за заходи забезпечення кримінального провадження; 2) заходи забезпечення кримінального провадження та заходи кримінального процесуального примусу співвідносяться як загальне та часткове; 3) ототожнення цих понять.

Проблеми примусу в кримінальному провадженні мають комплексну природу, тому для розуміння його сутності, він має розглядатись з різних позицій, адже багатоманітність примусу як соціально-правового явища дає підстави визначити його за допомогою різних підходів, і в першу чергу – з точки зору права. В загальнотеоретичних дослідженнях підкреслюється, що діючий правоохоронний механізм в залежності від закладених в ньому соціально-юридичних програм, а саме в залежності від способу охорони правопорядку та забезпечення суспільної безпеки, включає певні форми державного примусу, хоча їх види не знаходять однозначного тлумачення. Так,

виділяють наступні форми державного примусу: попередження, запобігання, юридичну відповідальність, правовідновлення та процесуальне забезпечення; юридичну відповідальність, засоби захисту, запобіжні заходи, примусові заходи виховного впливу, примусові заходи медичного характеру, реквізицію. Проте видається більш доцільним визначення форм державного примусу по функціональному значенню в справі охорони правопорядку, де виокремлюються державні засоби попередження, запобігання та покарання. Серед примусових заходів значну роль відіграють заходи захисту, які необхідно відрізнити від заходів юридичної відповідальності (штрафні заходи), що виконують різні функції. Невизначеність на загальнотеоретичному рівні знаходить своє відображення в дослідженнях з кримінального процесуального права. Варіативність кримінального процесуального примусу за метою, підставами, характером та межами, зумовила те, що він піддавався класифікаціям, які здійснювались за різними підставами, серед яких можна виділити наступні: в залежності від внутрішнього змісту; за метою застосування; в залежності від поділу їх на міри, які є реакцією на процесуальне правопорушення (процесуальні санкції) та ті, які застосовуються не у зв'язку з процесуальним правопорушенням; за сферами застосування, а також за проявом охоронної функції права; за характером виразу в них примусу; за своєю правовою природою, за метою, терміном дії, за підставами застосування, за режимом обмеження прав і свобод людини та ін., проте, навіть, взявши однаковий критерій, автори пропонують різні групи кримінального процесуального примусу та перелік в них конкретних заходів.

Як вже зазначалося, у Розділі II КПК України дається перелік заходів забезпечення кримінального провадження. Більшість з запропонованих заходів дійсно пов'язана з тимчасовим обмеженням прав та свобод особи, що дає підстави одночасно говорити про них як про заходи забезпечення кримінального провадження, так і про заходи кримінального процесуального примусу. Наприклад, арешт майна визначається законодавцем як тимчасове позбавлення осіб, передбачених ч. 1 ст. 170 КПК України, можливості

відчужувати певне їх майно, розпоряджатися ним чи використовувати його до скасування рішення про арешт майна. Таким чином, застосування арешту майна спрямовано одночасно, і на забезпечення кримінального провадження, і на тимчасове обмеження прав і свобод одного з учасників кримінального процесу.

Але серед перелічених у Розділі II КПК України заходів забезпечення кримінального провадження є такі заходи, які не пов'язані з тимчасовим обмеженням прав і свобод учасників кримінальних процесуальних правовідносин. Це судовий виклик, виклик слідчим чи прокурором, а також тимчасовий доступ до речей і документів. Застосування цих заходів лише призводить до виникнення певних процесуальних обов'язків у учасників кримінальних процесуальних правовідносин, а тому за своєю суттю їх можна визнати лише заходами забезпечення кримінального провадження, але ні в якому разі їх не можна відносити до заходів кримінального процесуального примусу. Тобто з моменту отримання судового виклику або виклику, оформленого слідчим чи прокурором, у особи, яка його отримала, виникає процесуальний обов'язок з'явитися у зазначений час та вказане місце до слідчого, прокурора чи суду, що не тягне за собою ніяких обмежень майнового, морального чи організаційного характеру.

Теж саме стосується і такого заходу як тимчасовий доступ до речей і документів. Так ч. 1 ст. 165 КПК України передбачається, що особа, яка зазначена в ухвалі слідчого судді, суду про тимчасовий доступ до речей і документів як володілець речей або документів, зобов'язана надати тимчасовий доступ до зазначених в ухвалі речей і документів особі, зазначеній у відповідній ухвалі слідчого судді, суду. Застосування цього заходу породжує лише відповідний процесуальний обов'язок і не тягне за собою ніяких обмежень майнового, морального чи організаційного характеру.

Поза межами положень Розділу II КПК України чомусь опинилися такі заходи забезпечення як: видалення за ухвалою суду обвинуваченого з зали судового засідання тимчасово або на весь час судового розгляду при

повторному порушенні ним порядку (ст. 330 КПК України); поміщення у приймальник-розподільник для дітей (ст. 499 КПК України); направлення особи до медичного закладу для проведення психіатричної експертизи (ч. 2 ст. 509 КПК України).

Отже, Розділ II КПК України дає не повний перелік заходів забезпечення кримінального провадження. Застосування таких заходів як видалення особи з зали судового засідання чи направлення особи до медичного закладу для проведення психіатричної експертизи, теж спрямовані на досягнення дієвості кримінального провадження.

Наступне, поняття «заходи забезпечення кримінального провадження» та «заходи кримінального процесуального примусу» не завжди співпадають між собою і їх необхідно чітко розрізняти між собою. До речі, сьогодні виникла і необхідність чіткого розмежування заходів примусу кримінального права та заходів примусу кримінального процесуального права. Наприклад, примусові заходи виховного характеру, порядок застосування яких передбачено ст.ст. 498-502 КПК України, є за своєю суттю заходами примусу матеріального права, тобто кримінального права. КПК України лише передбачає процесуальні особливості їх застосування до неповнолітніх.

Вважаємо, що до основних ознак, які характеризують заходи забезпечення кримінального провадження, відносяться:

- ці заходи реалізуються в межах кримінальних процесуальних правовідносин (підстави, межі, суб'єкти та порядок їх застосування детально регламентовані КПК України);
- ці заходи мають специфічну цілеспрямованість - забезпечити досягнення дієвості кримінального провадження (тобто основна мета їх застосування не покарання особи чи захист прав учасників кримінального провадження, а безпосереднє забезпечення процедури притягнення особи до кримінальної відповідальності);

- суб'єктом застосування цих заходів є компетентні державні органи та посадові особи, які здійснюють кримінальне провадження (за винятком затримання особи на підставі вимог ст. 207 КПК).

Коли ж мова йде про заходи кримінального процесуального примусу, то до їх основних ознак слід віднести наступні:

- вони застосовуються як крайній засіб забезпечення і охорони правопорядку в кримінальному провадженні. Наприклад, судовий виклик такою ознакою не характеризується, а тому не є заходом кримінального процесуального примусу;

- вони застосовуються з метою: а) покарання осіб, які порушують процесуальні норми (штрафи, грошові стягнення); б) забезпечення участі підозрюваного, обвинуваченого у кримінальному провадженні та виконання ними процесуальних обов'язків (запобіжні заходи); в) забезпечення цивільного позову та можливої конфіскації майна (тимчасове вилучення майна, арешт майна тощо); г) забезпечення законного порядку в ході провадження в справі (привід, відсторонення від посади);

- вони завжди пов'язані з тимчасовими обмеженнями прав і свобод осіб, що тягне за собою настання обмежень майнового, морального чи організаційного характеру.

Таким чином, поняття «заходи забезпечення кримінального провадження» та «заходи кримінального процесуального примусу» не є тотожними поняттями. Вони співвідносяться між собою як загальне та частина. Серед заходів забезпечення кримінального провадження можна знайти такі, які не пов'язані з тимчасовими обмеженнями прав і свобод особи і застосування яких не призводить до настання для цієї особи обмежень майнового, морального чи організаційного характеру (наприклад, судовий виклик, виклик слідчим чи прокурором, а також тимчасовий доступ до речей і документів). Таким чином заходи забезпечення кримінального провадження можна поділити на два види: 1) непримусові заходи забезпечення кримінального провадження;

2) примусові заходи забезпечення кримінального провадження (заходи кримінального процесуального примусу).

Загальні правила застосування заходів забезпечення кримінального провадження.

Метою застосування заходів забезпечення кримінального провадження є досягнення дієвості цього провадження, тобто забезпечення ефективної реалізації завдань кримінального провадження, закріплених ст. 2 КПК, та завдань окремих стадій кримінального провадження.

За загальним правилом, заходи забезпечення кримінального провадження застосовуються на підставі ухвали слідчого судді або суду. Винятки встановлені для таких заходів, як виклик слідчим, прокурором (ч. 1 ст. 133 КПК України); тимчасове вилучення документів, які посвідчують користування спеціальним правом, у затриманій особи (слідчий, прокурор, інша уповноважена службова особа мають право тимчасово вилучити документи, які посвідчують користування спеціальним правом, у законно затриманій ними особи – ч. 1 ст. 148 КПК України); відсторонення від посади осіб, що призначаються Президентом України (ч. 3 ст. 154 КПК України); тимчасове відсторонення судді від здійснення правосуддя (ч. 1 ст. 1551 КПК України); тимчасового вилучення майна (ч. 1 ст. 168 КПК України); затримання особи (у випадках, передбачених ст. 207, 208 КПК України, а також превентивне затримання).

Клопотання про застосування заходів забезпечення кримінального провадження на підставі ухвали слідчого судді подається: 1) до місцевого суду, в межах територіальної юрисдикції якого знаходиться орган досудового розслідування, якщо інше не передбачено КПК України; 2) у кримінальних провадженнях щодо злочинів, віднесених до підсудності Вищого антикорупційного суду, - до Вищого антикорупційного суду.

Клопотання слідчого, прокурора має обов'язково містити найменування кримінального провадження та його реєстраційний номер; правову кваліфікацію кримінального правопорушення за законом України про

кримінальну відповідальність; відомості про особу, стосовно якої ставиться питання про обрання, зміну, скасування заходу забезпечення кримінального провадження; вказання на захід забезпечення кримінального провадження, про обрання, зміну, скасування якого подається клопотання; відомості про наявність умов та підстав для обрання, зміни та скасування заходів забезпечення кримінального провадження, посилення на фактичні дані, якими вони обґрунтовуються; строк застосування заходу забезпечення кримінального провадження; прізвище, ім'я, по батькові та посада слідчого, прокурора; дату та місце складення клопотання.

Зважаючи на правообмежувальний характер заходів забезпечення кримінального провадження, при прийнятті рішення про їх застосування має бути забезпечено обґрунтованість обмеження прав людини. Застосування заходів забезпечення кримінального провадження не допускається, якщо слідчий, прокурор не доведе, що: 1) існує обґрунтована підозра щодо вчинення кримінального правопорушення такого ступеня тяжкості, що може бути підставою для застосування заходів забезпечення кримінального провадження; 2) потреби досудового розслідування виправдовують такий ступінь втручання у права і свободи особи, про який ідеться в клопотанні слідчого, прокурора; 3) може бути виконане завдання, для виконання якого слідчий, прокурор звертається із клопотанням.

Джерела, рекомендовані до заняття:

1. Кримінальний процес : навч. посібник / Ю.П. Аленін, Л.І. Аркуша [та ін.] ; НУ «Одеська юридична академія» [Електронне видання]. Одеса : Фенікс, 2020. 582 с.

2. Дрозд В.Г. Правове регулювання досудового розслідування: проблеми теорії та практики: монографія / В.Г. Дрозд. Одеса: Гельветика, 2018. 448 с.

3. Досудове розслідування: навч. посібник / Р.І. Благута, А.-М.Ю. Ангеленюк, Ю. В. Гуцуляк та ін.; за заг. ред. Ю.А. Комісарчук та А.Я. Хитри. Львів: ЛьВДУВС, 2019. 600 с.
4. Кримінальний процес України у питаннях і відповідях: навч. посіб. / Л.Д. Удалова, М.А. Макаров, Ю.І. Азаров, С.О. Заїка, О.В. Кубарєва, О.В. Римарчук, В.В. Рожнова, Д.О. Савицький, А.В. Форостяний, О.Ю. Хабло. Видання 5-те, переробл. і доповн. Київ, 2020. 497 с.
5. Кримінальний процес України: у питаннях і відповідях: навч. посіб. / авт. кол.; за заг. ред. д-ра юрид. наук, доц. Т.Г. Фоміної. Харків: ХНУВС, 2021. 300 с.
6. Кримінальний процес: навч. посіб. для підгот. до іспиту / О.В. Капліна, М.О. Карпенко, В.І. Маринів та ін. Харків: Право, 2018. 298 с.
7. Назаров В.В. Проблемні питання застосування запобіжних заходів у кримінальному провадженні. URL: <https://goal-int.org/problemni-pitannya-zastosuvannya-zapobizhnih-zahodiv-u-kriminalnomu-provadžheni/>.
8. Фоміна Т.Г. Застосування запобіжних заходів у кримінальному провадженні: проблеми теорії та практики: монографія / Т.Г. Фоміна. Харків: Панов А.М., 2020. 576 с.

Нормативно-правові акти:

1. Інструкція з організації реагування на заяви та повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події та оперативного інформування в органах (підрозділах) Національної поліції України, затверджена наказом МВС України від 16.02.2018 № 111. URL: [:https://zakon.rada.gov.ua](https://zakon.rada.gov.ua).
2. Інструкція про порядок ведення єдиного обліку в органах поліції заяві повідомлень про вчинені кримінальні правопорушення та інші події, затверджена наказом МВС № 1377 від 06.11.2015, зареєстрована в Міністерстві юстиції України 01.12.2015 за № 1498/27943. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1498-15>.

3. Конституція України від 28.06.96 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
4. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>.
5. Положення про Єдиний реєстр досудових розслідувань, порядок його формування та ведення, затвердженому Наказом Генерального прокурора 30.06.2020 р. № 298. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0298905-20#n11>.
6. Про Бюро економічної безпеки України: Закон України від 28 січня 2021 року. Відомості Верховної Ради. 2021. № 23. Ст.197.
7. Про Державне бюро розслідувань: Закон України від 12.11.2015 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-19#Text>.
8. Про затвердження Порядку організації діяльності прокурорів і слідчих органів прокуратури у кримінальному провадженні: Наказ Генеральної прокуратури України від 28 березня 2019 року № 51. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0363-19>.
9. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>.
10. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18.02.1992 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12#Text>.
11. Про організацію діяльності слідчих підрозділів Національної поліції України: Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 06.07.2017 № 570. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0918-17#Text>.
12. Про попереднє ув'язнення: Закон України від 30.06.1993 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3352-12#Text>.
13. Про прокуратуру: Закон України від 14.10.2014 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18#Text>.
14. Про Службу безпеки України: Закон України від 25.05.1992 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-12#Text>.
15. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02.06.2016 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text>.

ТЕМА 5. СУЧАСНІ АСПЕКТИ ПРОВЕДЕННЯ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ

Практичне заняття:

1. Регламентація загальних вимог до проведення слідчих (розшукових) дій.
2. Проблемні питання проведення та процесуального оформлення різних видів допиту.
3. Актуальні проблеми проведення пред'явлення для впізнання.
4. Актуальні проблеми проведення обшуку та огляду.
5. Актуальні проблеми проведення слідчого експерименту.
6. Поняття, види та основні риси негласних слідчих (розшукових) дій.
7. Підстави та процесуальний порядок проведення негласних слідчих (розшукових) дій.
8. Суб'єкти, уповноважені на проведення негласних слідчих (розшукових) дій та його учасники.

Для докладнішого розгляду зазначених питань пропонується підготувати доповідь або презентацію за однією із тем:

1. Актуальні проблеми регламентації загальних вимог до проведення слідчих (розшукових) дій.
2. Проблемні питання проведення та процесуального оформлення різних видів допиту.
3. Актуальні проблеми проведення пред'явлення для впізнання.
4. Проблеми проведення допиту, впізнання у режимі відеоконференції під час досудового розслідування.
5. Примусове залучення особи для проведення медичної або психіатричної експертизи.

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО ВИВЧЕННЯ ПИТАНЬ ТЕМИ

Регламентация загальних вимог до проведення слідчих (розшукових) дій.

Слідчі (розшукові) дії (далі – СРД) можна визначити, як передбачену кримінально процесуальним законом сукупність прийомів та засобів, що застосовуються під час розслідування кримінальних правопорушень для виявлення, фіксації та перевірки фактичних даних, що мають значення доказів у справі.

Таке визначення СРД розкриває дві важливі його ознаки: 1) мета слідчої дії; 2) процесуальна регламентація їх у законі.

Крім цих ознак також виділяють вимоги до проведення СРД:

- підставами проведення слідчих (розшукових) дій є наявність достатніх даних, що вказують на можливість досягнення мети цієї дії;

- слідчі (розшукові) дії провадяться дізнавачем, слідчим або прокурором, або за їх дорученням відповідними оперативними підрозділами;

- дізнавач, слідчий і прокурор вживає відповідних заходів для забезпечення присутності під час проведення слідчих (розшукових) дій осіб, чий права та законні інтереси можуть бути обмежені або порушені. Перед проведенням СРД особам, які у ньому беруть участь, роз'яснюються їхні права, обов'язки, і навіть відповідальність, встановлена законом. Факт роз'яснення до початку слідчої (розшукової) дії його учасникам процесуальних прав та обов'язків має бути зафіксований у протоколі цієї дії шляхом підтвердження власноручними підписами кожного з учасників;

- час та місце провадження слідчої дії. Місце провадження визначається дізнавачем, слідчим або прокурором з урахуванням доцільності. Найчастіше вони проводяться в кабінеті у цих посадових осіб (допит, очна ставка), інші за місцем скоєння або виявлення ознак злочину (огляд, обшук, слідчий експеримент тощо) або за місцем знаходження учасника процесу (підозрюваний – у слідчому ізоляторі, потерпілий – у лікарні, тощо).

Час провадження слідчої дії – денний (нічний з 22.00 до 6.00). Проведення слідчих (розшукових) дій у нічний час (з 22 години до 6 години) не допускається, за винятком невідкладних випадків, коли затримка в їх проведенні може призвести до втрати слідів кримінального правопорушення чи втечі підозрюваного, а також крім здійснення кримінального провадження у порядку, встановленому статтею 615 КПК України. Відповідно до змін пункту 4 статті 223 КПК України в умовах воєнного стану дозволяється проводити слідчі (розшукові) дії у нічний час - з 22 години ночі до 6 години ранку. Дана норма унеможливорює фізичну присутність адвоката під час проведення обшуку через дію комендантської години на території України. Як правило, тривалість СРД законом не обмежується і залежить від характеру слідчої дії, умов її проведення та, навіть, кваліфікації слідчого. Але КПК 2012 встановив, що допит свідка (повнолітнього) не може тривати без перерви більше 2-х годин, а загалом – понад 8 годин на день, неповнолітнього – 2 години на день, з перервою через годину. Окремого обґрунтування та спеціального відображення у протоколі факту проведення слідчої дії у нічний час не потрібно;

- у разі отримання під час проведення СРД доказів, які можуть вказувати на невинність особи у скоєнні кримінального правопорушення, посадові особи зобов'язані провести відповідну дію у повному обсязі, долучити складені процесуальні документи до матеріалів досудового розслідування та надати їх суду. Таким чином, будь-який отриманий доказ не має заздалегідь встановленої сили для посадової особи, яка приймає рішення щодо провадження, а всі зібрані у справі докази підлягають їх оцінці в сукупності;

- підозрюваний, обвинувачуваний та його законний представник, захисник, потерпілий мають право заявляти клопотання і бути ініціаторами проведення СРД. Відповідно до загальних положень КПК такі ж права мають представник і законний представник потерпілого, які користуються процесуальними правами потерпілого, хоча ці суб'єкти прямо і не зазначені в ст. 223 КПК України. Слідчі (розшукові) дії, що проводяться за клопотанням сторони захисту, потерпілого, проводяться за участю осіб, які їх ініціювали, або

їх захисника чи представника, крім випадків, коли в силу специфіки слідчої (розшукової) дії (наприклад, огляду, обшуку, обстеження публічних) недоступних місць і ін.) це неможливо або ця особа письмово відмовилася від участі в ньому з викладом причин та мотивів такої відмови.

Під час проведення такої дії присутні ініціатори його проведення мають право ставити запитання (з дозволу дізнавача, слідчого чи прокурора), висловлювати свою позицію, зауваження та заперечення щодо порядку проведення цієї дії. Факт та зміст цих зауважень, заперечень обов'язково заноситься до протоколу, незалежно від їхнього задоволення чи ні;

- участь понятих у провадженні СРД має як обов'язковий, так і альтернативний характер. Обов'язковою є участь понятих у кількості, обумовленій необхідністю, проте не менше двох осіб у разі проведення впізнання особи, трупа, речей, огляду трупа, у тому числі ексгумації, слідчого експерименту, огляду. Виняток становлять випадки застосування безперервного відеозапису ходу проведення СРД. Але на особу, яка проводить цю дію, покладається обов'язок забезпечити справді безперервну, повну та об'єктивну фіксацію за допомогою технічних засобів усіх подій, що мали місце під час виконання дії. Обшук, огляд житла чи іншого володіння особи, обшук особи здійснюється за обов'язковою участю не менше двох понятих, незалежно від застосування технічних засобів фіксування відповідної дії.

Крім цього, поняті можуть бути запрошені для участі і в інших процесуальних діях, якщо дізнавач, слідчий або прокурор вважатиме таку їх участь доцільною.

Незацікавленість понятих повинна мати місце в обов'язковому порядку та забезпечується відсутністю будь-якого відношення до роботи у правоохоронному чи судовому органі, родинних, дружніх чи неприязних відносин із будь-яким учасником провадження, зацікавленим у його результатах. Зазначені особи можуть бути допитані під час судового розгляду як свідки проведення, відповідної слідчої (розшукової) дії (предмет допиту в даному випадку зводиться лише до обставин проведення такої дії).

- закінчення строків досудового розслідування позбавляє дізнавача, слідчого та прокурора підстав для проведення будь-якої СРД, а зібрані після закінчення строків розслідування докази визнаються недійсними та неприпустимими. При наявності такої умови, СРД можуть бути проведені лише за дорученням суду та у порядку ч. 3 ст. 333 КПК України.

Законом не визначається послідовність провадження СРД. Однак у деяких випадках законодавець передбачає обов'язкові випадки провадження певних СРД. Наприклад, експертиза обов'язково призначається для визначення причин смерті, тяжкості і характеру тілесних ушкоджень, тощо.

Слідчі дії оформляються протоколом, що є найпоширенішим способом фіксації доказів. Загальні реквізити протоколів визначено у ст. 104 КПК України.

У разі фіксування процесуальної дії під час досудового розслідування за допомогою технічних засобів про це зазначається у протоколі. Якщо за допомогою технічних засобів фіксується допит, текст показань може не вноситися до відповідного протоколу за умови, що жоден із учасників процесуальної дії не наполягає на цьому. У такому випадку в протоколі зазначається, що показання зафіксовані на носії інформації, що додається до нього.

Перед підписанням протоколу, учасникам процесуальної дії надається можливість ознайомитись із текстом протоколу. Зауваження та доповнення вказуються у протоколі перед підписами. Протокол підписують усі учасники, які брали участь у проведенні процесуальної дії. Якщо особа, яка брала участь у проведенні процесуальної дії, відмовилася підписати протокол, про це зазначається у протоколі. Такій особі надається право дати письмові пояснення щодо причин відмови від підписання, що заносяться до протоколу. Факт відмови особи від підписання протоколу, а також факт надання письмових пояснень особи щодо причин такої відмови засвідчується підписом її захисника (законного представника), а у разі її відсутності – понятими.

До протоколу можуть додаватися відповідні додатки: 1) спеціально виготовлені копії, зразки об'єктів, речей та документів; 2) письмові пояснення фахівців, які брали участь у проведенні відповідної процесуальної дії; 3) стенограма, аудіо-, відеозапис процесуальної дії; 4) фототаблиці, схеми, зліпки, носії комп'ютерної інформації та інші матеріали, що пояснюють зміст протоколу.

Таким чином, при провадженні СРД необхідно дотримуватися низки вимог, що відносяться до:

- правових підстав слідчої дії;
- порядку провадження слідчої дії, тобто правила поведінки осіб, які проводять слідчі дії;
- правила фіксації результатів слідчої дії.

Порушення будь-якої з цих умов може поставити під загрозу використання отриманих у результаті слідчих дій доказів.

До слідчих (розшукових) дій законодавець відносить:

- допит (підозрюваного, обвинуваченого, свідка, потерпілого) – ст. 224 КПК України. Законодавець окремо виділяє такі різновиди допиту як: 1) одночасний допит двох чи більше вже допитаних осіб (ч. 9 ст. 224); 2) допит свідка та потерпілого під час досудового розслідування у судовому засіданні (ст. 225); 2) допит малолітньої чи неповнолітньої особи (ст. 226); 3) допит у режимі відеоконференції під час досудового розслідування (ст. 232);

- пред'явлення для пізнання: людей, речей і трупа (ст. 228, 229, 230, КПК України);

- обшук (ст. 233-236 КПК України);

- огляд: місця події, приміщень, житла або іншого володіння особи, речей та документів, огляд трупа, пов'язаний з ексгумацією (ст. 237-239 КПК України);

- слідчий експеримент (ст. 240 КПК України);

- огляд особи (ст. 241 КПК України);

- проведення експертизи (ст. 242 - 245 КПК України).

Одна з проблем, що виникає під час провадження СРД – це правильний вибір належної слідчої дії. Наприклад, у протоколі очної ставки записано: «Сидячого навпроти мене громадянина пізнаю як особу, яка (тоді-то, там-то) вчинила проти мене (такі-то дії)». Такого роду сурогат пред'явлення для пізнання проводився з грубим порушенням КПК України, по суті, відбувається змішання двох слідчих дій, у яких підстави та порядок провадження різні.

Поруч з цим правомірним є здійснення складної (комбінованої) слідчої дії, що поєднує два чи навіть більше видів слідчих дій, передбачених законом. Чинний закон передбачає таку можливість, наприклад, можна поєднувати обшук із оглядом предметів та документів, огляд місця події та огляд трупа.

Класифікація слідчих (розшукових) дій.

У юридичній літературі існують різні точки зору щодо класифікації СРД. Серед них найпоширенішими є:

1. Невідкладні та інші. Критерієм розподілу є час провадження СРД. Під невідкладними слід розуміти такі дії, зволікання з проведенням яких може викликати негативні наслідки для провадження, зникнення слідів кримінального провадження або особи, яка його вчинила, предметів, які можуть бути визнані надалі речовими доказами, зміна обстановки, тощо. Слідчі дії, що допускаються до початку кримінального провадження, мають ознаку невідкладності їх провадження. Про «невідкладні слідчі дії» йшлося у ст. 116 КПК 1960 р. у зв'язку з початком дізнання і досудового слідства у справах, підслідним іншому органу досудового слідства, чинний КПК від такого поняття відмовився.

За відсутності ознак невідкладності, що розглядаються СРД відносяться до розряду простих слідчих дій. Їхня послідовність і місце на різних етапах розслідування визначаються процесуальними органами, що ведуть кримінальне провадження, виходячи з обставин справи та тактичних міркувань.

2. Первинні, вторинні та повторні - залежно від послідовності проведення: а) первинними – ті дії з яких зазвичай починається кримінальне провадження та які проводяться до початку внесення відомостей до ЄРДР; б)

вторинними – це дії, які проводяться під час досудового розслідування; в) повторні – СРД, які проводяться повторно, якщо є обґрунтовані сумніви щодо правильності проведення первинних дій, зокрема, результати первинних СРД суперечать іншим матеріалам провадження або наявність суттєвих порушень прав і свобод осіб, які беруть участь у провадженні або порушення закону, що регламентує порядок провадження первинного СРД.

3. Основні і додаткові - залежно від обсягу проведення СРД поділяються на основні та додаткові. Основні – ті, що проводяться у повному обсязі у встановленому законом порядку. У разі, якщо під час проведення основного СРД залишилися не з'ясованими будь-які обставини або є потреба у їх уточненні, то проводиться додаткове СРД. Те саме СРД може мати характер і основного і додаткового (додатковий допит, додатковий обшук і ін.). Відмінність обсягом досліджених причин.

4. Обов'язкові та необов'язкові - за характером СРД. Обов'язковість слідчих дій має законодавче закріплення, наприклад, обов'язкове призначення експертизи щодо віку особи, статевій недоторканності, причин смерті тощо. Обов'язковою також визнається СРД, якщо прокурор, здійснюючи нагляд, доручає слідчому проведення конкретного СРД. (п. 4 ч.2. ст. 36, ч. 4 ст. 40 КПК України). Також СРД є обов'язковим, якщо його проведення зумовлене судовим дорученням (ч. 3 ст. 333 КПК України). Необов'язковість слідчих дій може визначатися межами доведення у конкретній кримінальній справі. Наприклад, слідчий може не проводити очну ставку між раніше допитаними особами, у показаннях яких є суперечності, виходячи з доцільності такої дії з конкретних обставин справи.

5. За процесуальною формою СРД поділяються на ті, що проводяться:

а) за постановою дізнавача, слідчого або прокурора (допит, упізнання в режимі відеоконференції – ч. 2 ст. 232, здійснюється в такому порядку, якщо сторона кримінального провадження або потерпілий заперечує здійснення дистанційного досудового розслідування, слідчий, прокурор може прийняти рішення про його здійснення лише мотивованою постановою, обґрунтувавши в

ній прийняте рішення: обшук особи, яка перебуває в житлі або іншому володінні особи під час проведення там обшуку – ч. 5 ст. 236, залучення експерта та призначення експертизи – ст. 242, 243, огляд або слідчий експеримент за виключенням проведення цих дій у житлі або іншому володінні особи – ч. 1 ст. 237, ч. 5 ст. 240; огляд особи та ексгумація трупа – ч. 2 ст. 241;

б) за згодою прокурора (клопотання слідчого про проведення СРД, що здійснюються лише за визначенням слідчого судді, мають бути погоджені з прокурором – обшук, огляд, слідчий експеримент у житлі чи іншому володінні особи; допит свідка, який потерпів під час досудового розслідування у судовому засіданні - ч. 1 ст. 225);

б) за ухвалою слідчого судді – обшук, огляд, слідчий експеримент у житлі чи іншому володінні особи, за винятком випадків невідкладності (пов'язаний із порятунком життя особи та майна, безпосереднім переслідуванням осіб, підозрюваних у скоєнні злочину), допит під час досудового розслідування у судовому засіданні.

Слід зазначити, що зміни торкнулися порядку розгляду клопотань про проведення обшуку та ходу обшуку, зокрема обов'язково ведення аудіо- та відеофіксації. Ці зміни покликані забезпечити додаткові гарантії законності під час проведення обшуку та передбачені ст. ст. 27, 107, 222 та 236 КПК України. Так, передбачено обов'язкову фіксацію за допомогою звуко- та відеозаписувальних технічних засобів, проведення такої слідчої (розшукової) дії як обшук, а також обов'язкове фіксування за допомогою технічних засобів аудіо- та відеофіксації розгляду клопотань слідчим суддею, за винятком вирішення питання про проведення НСРД.

6. За участю понятих. Стаття 224 КПК України регламентує участь понятих у провадженні таких СРД, як впізнання особи, трупа, речей, огляду трупа, у тому числі – ексгумації, слідчого експерименту, огляду, обшук чи огляд житла чи іншого володіння особи, обшук особи.

7. За участю спеціаліста та без такого. Відповідно до ст. 71 КПК України спеціаліст – це особа, яка володіє спеціальними знаннями та навичками щодо

застосування технічних або інших засобів, яка може давати консультації під час досудового розслідування та судового розгляду з питань, що потребують відповідних спеціальних знань та навичок. Участь спеціаліста законодавець визначає у провадженні допиту малолітнього, неповнолітнього (педагог чи психолог, у разі потреби – лікаря), впізнання (фахівець для фіксування упізнання технічними засобами, психологи, педагоги та інші фахівці), огляду (спеціаліст має право проводити вимірювання, фотографування, звуко-або відеозапис, складати плани та схеми, виробляти графічні зображення місця або окремих речей, що оглядається, виготовляти відбитки та зліпки, оглядати та вилучати речі та документи, що мають значення для кримінального провадження), слідчий експеримент (фахівцем проводяться вимірювання, фотографування, звуко-або відеозапис), складаються плани та схеми, виготовляються графічні зображення, відбитки та зліпки, що додаються до протоколу).

Одночасний допит двох чи більше вже допитаних осіб.

Різновиди допитів на стадії досудового провадження різняться залежно від:

- процесуального становища допитуваного (допит свідка, потерпілого, підозрюваного, експерта);
- віку (допит повнолітніх, неповнолітніх та малолітніх);
- складу учасників допиту (за участю прокурора, керівника слідчого підрозділу, керівника органу дізнання, працівника оперативного підрозділу, захисника, експерта, спеціаліста, педагога, психолога, родичів та інших законних представників);
- змісту показань (правдиві та неправдиві, визнання та заперечення вини, застереження та самозастереження);
- психологічної обстановки допиту (допит у конфліктній та безконфліктній ситуації);

- допит, здійснюваний при особистому контактi допитуваного i допитуваного i безконтактнi, тобто у режимi видеоконференцiї (ст. 232 КПК України);

- допит нiмого, глухого та слiпого i учасника без зазначених недолiкiв;

- допит, який проводитиметься одним слiдчим або двома слiдчими;

- одночасний допит двох або бiльше вже допитаних осiб (ранiше вiдома ця дiя як очна ставка);

- допис свiдка та потерпiлого пiд час досудового розслiдування у судовому засiданнi (ст. 225 КПК України). Такий допит проводиться у виняткових випадках, пов'язаних iз необхіднiстю отримання показань свiдка або потерпiлого пiд час досудового розслiдування: 1) якщо iснує небезпека для життя та здоров'я свiдка чи потерпiлого; 2) при наявностi тяжкої хвороби у цiєї особи; 3) при наявностi iнших обставин, якi можуть унеможливити їх допит у судi або вплинути на повноту та достовiрнiсть показань.

Рiзновидом допиту законодавець називає одночасний допит двох та бiльше ранiше допитаних осiб (вiдома дiя в КПК 60 року як очна ставка) – ч. 9 ст. 224 КПК України. Такий допит здiйснюється у разi якщо у показаннях ранiше допитаних осiб є суттєвi протирiччя щодо тих самих обставин, з метою з'ясування причин цих протирiч. Таким чином, одночасний допит двох i бiльше осiб правомiрний за наявностi двох умов: забороняється викликати на очну ставку осiб, ранiше не допитаних, i по-друге, у показаннях цих осiб щодо тих самих обставин повиннi бути встановленi протирiччя. Допит може проводитися мiж учасниками з рiзними процесуальними статусами: пiдозрюваним, обвинуваченим, свiдком, потерпiлим у будь-якому поєднаннi. Кiлькiсть осiб, викликаних на одночасний допит, визначається дiзнавачем, слiдчим, прокурором у кожному випадку, виходячи iз змiстiв їх показань i значення для встановлення iстини у справi.

Цi протирiччя можуть стосуватися подiї злочину чи iнших обставин, якi входять у предмет доказування. Якщо учасниками одночасного допиту є свiдки або потерпiлi, то вони до початку допиту попереджаються про кримiнальну

відповідальність за відмову від надання свідчень та за дачу свідомо неправдивих показань, про що у них відбирається передплата.

На початку цієї дії слідчий з'ясовує у допитуваних, чи знають вони одне одного і в яких стосунках вони перебувають між собою. Після цього їм пропонується по черзі дати свідчення про обставини, щодо яких їх свідчення суттєво розходяться. Як правило, першим дає показання та особа, яка раніше надавала більш правдиві та достовірні показання, що відповідають з'ясованим обставинам у справі.

Особливості допиту малолітньої або неповнолітньої особи.

Допит малолітньої чи неповнолітньої особи проводиться у присутності законного представника, педагога чи психолога, а за необхідності – лікаря. Як правило, лікар присутній при допиті, якщо є відставання у розвитку дитини – розумова або фізична відсталість у розвитку. Слідчий перед початком допиту має з'ясувати, чи не має законний представник особистого інтересу і які між ними стосунки.

У випадках, коли участь законного представника може завдати шкоди інтересам малолітнього або неповнолітнього свідка, потерпілого, дізнавач, слідчий, прокурор за клопотанням малолітнього чи неповнолітнього, або з власної ініціативи вправі обмежити участь такого представника у провадженні окремих слідчих (розшукових) дій кримінальному провадженні із залученням замість нього іншого законного представника.

До початку допиту законному представнику, педагогу, психологу, лікарю роз'яснюється обов'язок бути присутнім на допиті, а також право заперечувати і ставити питання, викладати свої зауваження з дозволу дізнавача і слідчого. Слідчий має право відвести задане питання, але повинен занести його до протоколу. Після закінчення допиту присутні підписом підтверджують правильність запису свідка.

Допит малолітніх і неповнолітніх не може тривати без перерви більше однієї години, а загалом - понад дві години на день.

Свідки, які не досягли 16 років, не попереджаються про кримінальну відповідальність за відмову від дачі показань та за дачу завідомо неправдивих показань. Їм лише пояснюється потреба правдиво розповісти все відоме у справі.

Рекомендується проводити допит малолітнього та неповнолітнього якнайшвидше після скоєння розслідуваного злочину. Це пов'язано з тим, що нерідко вони сприймають факти поверхово, що призводить до того, що вони швидко стираються з пам'яті, або під впливом оточення (батьків, однолітків), нав'ювання думок інших людей.

Поняття, види та основні риси негласних слідчих (розшукових) дій.

Негласні слідчі (розшукові) дії - це різновид слідчих (розшукових) дій, відомості про факти та методи проведення яких не підлягають розголошенню, за винятком випадків, передбачених КПК України. Негласність проведення цих слідчих дій, регламентованих гл. 21 КПК України, проявляється в тому, що вони здійснюються приховано не лише від осіб, злочинна діяльність яких документується, а й від інших учасників, які беруть безпосередньої участі у його провадженні.

Негласні слідчі (розшукові) дії здійснюються з метою пошуку та фіксації фактичних даних, що підлягають використанню у процесі доказування на досудових та судових стадіях кримінального провадження. Проведення цих дій забезпечує розшук безвісно відсутніх, або тих, що ховаються від органів досудового розслідування та суду, або ухиляються від відбування кримінального покарання осіб; розшук предметів, документів, які можна використовувати у кримінальному провадженні як докази.

За змістом положень КПК України особи, конституційні права яких у встановленому законом порядку були тимчасово обмежені під час проведення НСРД, а також підозрюваний, його захисника повинні бути письмово повідомлені прокурором або за його дорученням слідчим про факт такого обмеження. Таке повідомлення може відбуватися під час ознайомлення сторонами з матеріалами справи, на судових стадіях кримінального

провадження при розгляді його матеріалів або у порядку, визначеному ст. 253 КПК України, з метою повідомлення осіб, щодо яких проводилися негласні слідчі (розшукові) дії.

Доступ до інформації про факт проведення негласних слідчих (розшукових) дій може бути наданий з урахуванням встановлених законодавством України вимог до умов та в межах, що забезпечують збереження державної таємниці. У разі необхідності дослідження фактів та обставин, відомості про які становлять державну таємницю, досудове розслідування та судовий розгляд матеріалів кримінального провадження проводяться з дотриманням режиму таємності.

Підставами для проведення конкретної негласної слідчої (розшукової) дії - є наявність відомостей, що потребують перевірки, про вчинений злочин та особу, яка її вчинила, з метою їх підтвердження або спростування, за умови, що по-іншому, крім проведення негласної слідчої (розшукової) дії, отримати інформацію неможливо.

Негласні слідчі (розшукові) дії, передбачені статтями 260 (Аудіо-, відеоконтроль особи), 261 (Накладення арешту на кореспонденцію), 262 (Огляд і виїмка кореспонденції), 263 (Зняття інформації з електронних комунікаційних мереж), 264 (Зняття інформації з електронних інформаційних систем) (в частині дій, що проводяться на підставі ухвали слідчого судді), 267, 269, 269-1, 270, 271, 272, 274 КПК України, проводяться виключно у кримінальному провадженні щодо тяжких або особливо тяжких злочинів.

Негласні слідчі (розшукові) дії проводяться з кримінального провадження щодо тяжких та особливо тяжких злочинів, за кримінальними проступками їх провадження не допускається.

Виняток становлять:

- зняття інформації з електронних інформаційних систем (ч. 2 ст. 264 КПК України), якщо доступ до інформаційних систем або їх частин не обмежується власником, володільцем або утримувачем або не пов'язаний із подоланням логічної системи захисту;

- обстеження приміщень, призначених для утримання осіб, права яких обмежені відповідно до закону (ч. 3 ст. 267 КПК України), тобто приміщень примусового утримання осіб у зв'язку із відбуванням покарання, затримання, взяття під варту;

- встановлення місцезнаходження радіоелектронного засобу (ст. 268 КПК України).

Організація та проведення цих негласних слідчих (розшукових) дій може здійснюватися з метою розслідування злочинів, відповідальність за які встановлено КК України, незалежно від ступеня тяжкості вчинених діянь.

Рішення про проведення НСРД приймає слідчий, прокурор, а у випадках, передбачених КПК України, - слідчий суддя за клопотанням прокурора або за клопотанням слідчого, погодженого з прокурором.

Слідчий зобов'язаний повідомити прокурора про прийняття рішення щодо проведення певних негласних слідчих (розшукових) дій та отримані результати. Прокурор має право заборонити проведення або припинити подальше проведення негласних слідчих (розшукових) дій.

Виключно прокурор має право прийняти рішення про проведення такої негласної слідчої (розшукової) дії, як контроль за вчиненням злочину.

Суб'єктами організації та проведення негласних слідчих (розшукових) є: слідчий суддя (за винятком передбачених законом випадків (ст. 271, 272 КПК України), слідчий, що веде досудове розслідування, прокурор, який здійснює процесуальне керівництво досудовим розслідуванням, керівник органу досудового розслідування, оперативні підрозділи, які діють за дорученням слідчого. Також цими суб'єктами може використовуватися допомога та сприяння осіб, які добровільно співпрацюють з правоохоронними органами на основі конфіденційної співпраці, які також можуть допомагати у створенні умов для безпосереднього проведення негласних слідчих (розшукових) дій або ж особисто брати участь у їх здійсненні (ст. 271, 272 КПК України).

Джерела, рекомендовані до заняття:

1. Актуальні питання сучасного кримінального провадження: навч.-метод. посібник / Л.І. Аркуша, Ю.П. Аленін, О.О. Торбас, В.К. Волошина, Л.М. Гуртієва, А.В. Мурзановська, В.А. Завтур, М.М. Стоянов; НУ «Одеська юридична академія». Одеса: Фенікс, 2021. 171 с. URL: <https://hdl.handle.net/11300/16152>.
2. Багрій М.В. Процесуальні аспекти негласного отримання інформації: вітчизняний та зарубіжний досвід: монографія / М.В. Багрій, В.В. Луцик. Харків: Право, 2017. 376 с.
3. Експертизи у кримінальному провадженні: наук.-практ. посіб. / А.В. Столітній, С.В. Шмаленя, Н.В. Нестор та ін.; за заг. ред. А. А. Столітнього. Київ: Норма права, 2020. 303 с. 7.
4. Конюшенко Я.Ю. Проведення слідчих (розшукових) дій у кримінальному провадженні: проблеми теорії та практики: монографія. Харків: Факт, 2020. 476 с.
5. Кримінальний процес: підручник / Л.Д. Удалова, В.В. Рожнова, Д.П. Письменний та ін.; за заг. ред. Д.П. Письменного, Л.Д. Удалової, М.А. Погорецького, С.С. Чернявського. Київ: Центр учб. літ., 2022. 780 с.
6. Тertiшник В.М. Науково-практичний коментар Кримінального процесуального кодексу України. Вид. 19-те, допов. і перероб. Київ: Алерта, 2022. 1128 с.
7. Хань О.О. Теоретичні основи планування та програмування провадження слідчих (розшукових) дій: монографія. Одеса, 2021. 198 с.

Нормативно-правові акти:

1. Конституція України від 28.06.96 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>.

3. Про прокуратуру: Закон України від 14.10.2014 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18#Text>.
4. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>.
5. Про Державне бюро розслідувань: Закон України від 12.11.2015 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-19#Text>.
6. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02.06.2016 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text>.
7. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18.02.1992 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12#Text>.
8. Про Службу безпеки України: Закон України від 25.05.1992 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-12#Text>.
9. Про попереднє ув'язнення: Закон України від 30.06.1993 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3352-12#Text>.
10. Про Бюро економічної безпеки України: Закон України від 28 січня 2021 року. Відомості Верховної Ради. 2021. № 23. Ст.197.
11. Про затвердження Порядку організації діяльності прокурорів і слідчих органів прокуратури у кримінальному провадженні: Наказ Генеральної прокуратури України від 28 березня 2019 року № 51. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0363-19>.
12. Про організацію діяльності слідчих підрозділів Національної поліції України: Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 06.07.2017 № 570. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0918-17#Text>.
13. Інструкція з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0937-17>).

ТЕМА 6. СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ СУДОВИХ СТАДІЙ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Практичне заняття:

1. Проблемні аспекти стадії підготовчого провадження.
2. Підсудність: поняття та види, проблеми визначення.
3. Процесуальний порядок підготовчого провадження.
4. Судовий розгляд: поняття стадії, структурні етапи (частини) та значення.
5. Проблеми реалізації загальних положень судового розгляду.
6. Процедура судового розгляду, наслідки її недодержання.
7. Поняття, види та властивості судових рішень.
8. Особливі порядки провадження в суді першої інстанції (спрощене провадження щодо кримінальних проступків, провадження в суді присяжних).

Для докладнішого розгляду зазначених питань пропонується підготувати доповідь або презентацію за однією із тем:

1. Актуальні проблеми визначення підсудності у кримінальному процесі.
2. Підстави та порядок передачі справ з одного суду до іншого.
3. Проблемні питання відкладення судового засідання та зупинення судового провадження.

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО ВИВЧЕННЯ ПИТАНЬ ТЕМИ

Проблемні аспекти стадії підготовчого провадження.

Підготовче провадження – це самотійна стадія кримінального провадження на якій суд перевіряє матеріали кримінального провадження, з'ясовує достатність фактичних та юридичних підстав для прийняття судових рішень (ст. 314 КПК України), вирішує питання, пов'язані з підготовкою кримінального провадження до судового розгляду (дату, час, місце судового розгляду, форму проведення судового засідання, склад суду тощо).

У підготовчому провадженні не вирішується питання щодо доведеності вини обвинуваченого, оскільки це прерогатива суду під час судового розгляду, завданням цього провадження є процесуальне та організаційне забезпечення проведення судового розгляду.

Чинне законодавство України, порівняно з раніше чинним, суттєво змінило процесуальну форму діяльності судді на цьому етапі кримінального провадження та навіть його процесуальну функцію, яка знаходить своє вираження у здійсненні ним правосуддя на цьому етапі кримінального провадження у разі затвердження угоди та винесення вироку, а також обмеження контрольної функції суду щодо проведеного досудового розслідування.

Основні ознаки та новели підготовчого провадження:

- 1) може вирішуватись питання про винність особи у випадках затвердження судом угоди та звільнення особи від кримінальної відповідальності;
- 2) відсутність можливості повернення справи на додаткове розслідування;
- 3) повернення обвинувального акта, клопотання про застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру прокурору лише за наявності невідповідності змісту ст. 291 КПК України;
- 4) дія заходів забезпечення кримінального провадження продовжується автоматично (ч. 3 ст. 315 КПК України), а їх зміна або скасування може бути лише з ініціативи сторін;
- 5) матеріали кримінального провадження, крім передбачених ст. 219 КПК України, до початку судового розгляду суду не надаються;
- 6) крім загального порядку судового розгляду, КПК України передбачив також спрощений його порядок за кримінальними провинами (який фактично є заочним) та ускладнений - провадження у суді присяжних.

Підсудність: поняття та види, проблеми визначення.

У науці кримінального процесу під підсудністю розуміється сукупність юридичних ознак (властивостей) кримінального провадження, на підставі яких кримінальний процесуальний закон визначає суд, який має право і зобов'язаний розглянути, і вирішити це провадження, по суті. Визначити підсудність означає встановити суд, уповноважений законом на розгляд та вирішення кримінальної справи.

Значення інституту підсудності складно переоцінити, тож він:

- забезпечує швидкість, повноту та неупередженість дослідження обставин кримінального провадження;
- сприяє реалізації принципу рівності громадян перед законом і судом та принципу доступу до правосуддя та обов'язковості судових рішень;
- гарантує розгляд та вирішення кримінального провадження незалежним, справедливим та повноважним судом (ст.ст. 6-8 Закону України «Про судоустрій та статус суддів»).

Кримінальне процесуальне законодавство дозволяє виділити такі види підсудності:

- територіальна (місцева) (ч. 1 ст. 32 КПК України),
- персональна (суб'єктна) (ч. 2 ст. 32 КПК України),
- інстанційна (ст. 33 КПК України),
- предметна (ст. 33-1 КПК України),
- за зв'язком проваджень (ст. 217, 334 КПК України).

Кримінальне провадження має бути передано на розгляд іншого суду, якщо (ч. 1 ст. 34 КПК України):

- до початку судового розгляду виявилось, що кримінальне провадження надійшло до суду з порушенням правил територіальної підсудності;
- після задоволення відводу (самовідводу) або в інших випадках неможливо утворити новий склад суду для судового розгляду;
- обвинувачуваний чи потерпілий працює чи працював у суді, до підсудності якого належить провадження кримінального провадження;

- ліквідовано суд або з підстав, визначених законом, припинено роботу суду, який здійснював судове провадження.

До початку судового розгляду у виняткових випадках кримінальне провадження з метою забезпечення оперативності та ефективності кримінального провадження може бути передано на розгляд іншого суду за місцем проживання обвинуваченого, більшості потерпілих або свідків, а також у разі неможливості здійснювати відповідним судом правосуддя (зокрема в умовах воєнного, надзвичайного стану або у районі проведення антитерористичної операції чи заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації та/або інших держав проти України).

Питання про направлення кримінального провадження з одного суду в інший у межах юрисдикції одного суду апеляційної інстанції вирішується колегією суддів відповідного суду апеляційної інстанції за поданням місцевого суду або за клопотанням сторін або потерпілого не пізніше 5 днів з дня внесення такого подання або клопотання, визначення.

Питання про направлення кримінального провадження з одного суду до іншого в межах юрисдикції різних апеляційних судів, а також про направлення провадження з одного суду апеляційної інстанції до іншої вирішується колегією суддів Касаційного кримінального суду Верховного Суду за поданням суду апеляційної інстанції або за клопотанням сторін або потерпілого не пізніше 5 днів з дня внесення такого подання або клопотання, про що виноситься мотивована ухвала.

Питання про направлення кримінального провадження з Вищого антикорупційного суду до іншого суду вирішується колегією у складі 5 суддів Апеляційної палати Вищого антикорупційного суду за поданням складу суду, визначеного для розгляду кримінального провадження, або за клопотанням сторін не пізніше 5 днів з дня внесення такого подання або ходу про що виноситься мотивована ухвала.

Про час та місце розгляду подання або клопотання про направлення кримінального провадження з одного суду до іншого повідомляється учасникам судового провадження, однак їх неявки не перешкоджає розгляду питання.

Спори щодо підсудності між судами не допускаються. Суд, якому направлено кримінальне провадження з іншого суду, розпочинає судове провадження зі стадії підготовчого судового засідання незалежно від стадії, на якій в іншому суді виникли обставини для передачі справи до іншого суду.

Процесуальний порядок підготовчого провадження.

Перший етап - після отримання обвинувального акта, клопотання про застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру або клопотання про звільнення від кримінальної відповідальності суд не пізніше 5 днів з дня його надходження призначає підготовче судове засідання, на яке викликає учасників судового провадження.

Другий етап – підготовче судове засідання проводиться суддею одноосібно за участю сторін та інших учасників судового провадження. До цього переліку входить прокурор, обвинувачений, захисник, потерпілий, його представник та законний представник, цивільний позивач, його представник та законний представник, цивільний відповідач та його представник.

У призначений для судового розгляду час головуєчий відкриває судове засідання та оголошує про розгляд відповідного кримінального провадження. Секретар судового засідання доповідає суду, хто з учасників судового провадження, викликаних та сповіщених осіб прибув у судове засідання, встановлює їх особи, перевіряє повноваження захисників та представників з'ясовує, чи вручено судові виклики та повідомлення тим, хто не прибув, та повідомляє причини їх неявки, якщо вони відомі.

Секретар судового засідання повідомляє про здійснення повного фіксування судового розгляду, а також умови фіксування судового засідання.

Третій етап - дозвіл клопотань сторін та з'ясування у учасників судового розгляду їхньої думки про можливість призначення судового розгляду. Так, під час підготовчого судового засідання суд за клопотанням сторін судового

розгляду має право обрати, змінити або скасувати заходи забезпечення кримінального провадження, у тому числі запобіжний захід, обраний щодо обвинуваченого.

Четвертий етап – ухвалення рішення за результатами підготовчого провадження.

У підготовчому судовому засіданні суд має право прийняти такі рішення:

1) затвердити угоду або відмовити у затвердженні угоди та повернути кримінальне провадження прокурору для продовження досудового розслідування у порядку, передбаченому ст. 468-475 КПК України;

2) зупинити провадження у разі наявності підстав, передбачених п. 4-8, 10 ч. 1 або 2 ст. 284 КПК України;

3) повернути обвинувальний акт, клопотання про застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру прокурору, якщо вони не відповідають вимогам КПК України;

4) направити обвинувальний акт, клопотання про застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру до відповідного суду для визначення підсудності у разі встановлення непідсудності кримінального провадження;

5) призначити судовий розгляд на підставі обвинувального акта, клопотання про застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру. Судовий розгляд має бути призначений не пізніше 10 днів після винесення ухвали про його призначення;

6) доручити представнику персоналу органу пробації скласти досудову доповідь.

Судовий розгляд: поняття стадії, структурні етапи (частини) та значення.

Судовий розгляд - центральна стадія кримінального провадження, в якій суд першої інстанції за участю сторін, розглядає та вирішує справу по суті, тобто остаточно з'ясовує всі обставини кримінального злочину перевіряє та оцінює докази та на цій основі приймає судові рішення (вирок чи ухвалу).

На цій стадії:

- реалізуються основні засади кримінального провадження;
- вирішується завдання забезпечення правильного застосування закону для того, щоб кожен, хто вчинив злочин, був покараний, а жоден невинний не був обвинувачений або засуджений.

Судовий розгляд, сам по собі, як і процес в цілому, представляє встановлену законом систему процесуальних дій суду та учасників кримінального провадження, послідовне проведення яких спрямоване на всебічне, повне та об'єктивне з'ясування всіх обставин, встановлених у ході кримінального провадження, здійснення їх перевірки та прийняття законного, обґрунтованого та справедливого судового рішення. Саме на цій стадії відбувається найбільша формалізація процесуальних дій та їх послідовність. Порушення порядку проведення судового розгляду тягне за собою несприятливі наслідки як для провадження в цілому, так і для судді.

Судовий розгляд не зводиться лише до перевірки матеріалів досудового розслідування, а є повним і новим дослідженням обставин кримінального провадження як за формою, так і за методами. Відправляючи правосуддя, він досліджує обставини, що мають важливе значення для кримінального провадження, перевіряє надані сторонами докази та на підставі оцінки цих доказів ухвалює виправдувальний або обвинувальний вирок.

У судовому розгляді керівна роль належить суду, який є головним суб'єктом цієї стадії: здійснюють правосуддя, ухвалює вирoki та ухвали та несе всю повноту відповідальності за дотримання основних принципів кримінального провадження.

Судовий розгляд відбувається в судовому засіданні суду першої інстанції і складається з п'яти взаємопов'язаних частин, що послідовно змінюють один одного (етапів):

- 1) підготовчу частину судового засідання;
- 2) судового розгляду (судового слідства);
- 3) судових дебатів;

- 4) останнього слова обвинуваченого;
- 5) постанови та проголошення вироку.

Кожна частина судового розгляду має свій зміст і призначення, кожній притаманні певні кримінальні процесуальні дії, послідовність проведення є необхідною умовою для винесення судом законного обґрунтованого та справедливого вироку.

Поняття, види та властивості судових рішень.

Судові рішення - це правозастосовні акти суду та слідчого судді, які викладені у формі вироку, ухвали та постанови, в яких дозволено звинувачення по суті або інші питання кримінального провадження.

Відповідно до ст. 124 Конституції, судові рішення приймаються судами ім'ям України та є обов'язковими для виконання на всій території України.

- судові рішення, в якому суд вирішує звинувачення щодо суті, викладається у формі вироку.
- судові рішення, в якому суд вирішує інші питання, викладається у формі ухвали.
- суд касаційної інстанції у випадках, передбачених КПК України, ухвалює постанови.

Властивості судових рішень.

Законність. Законним є рішення, ухвалене компетентним судом згідно з нормами матеріального права з дотриманням вимог кримінального провадження, передбачених КПК України. Це його абсолютна відповідність вимогам кримінального та кримінального процесуального законів, а також нормам інших галузей права. Законним може бути визнано лише той вирок, який містить рішення, які відповідають усім вимогам Загальної та Особливої частин КК України. За наявності у справі цивільного позову вирок у частині рішення за позовом повинен відповідати вимогам цивільного права.

Обґрунтованість. Обґрунтованим є рішення, ухвалене судом на підставі об'єктивно з'ясованих обставин, які підтверджені доказами, дослідженими в ході судового розгляду та оціненими судом за своїм внутрішнім переконанням.

Обґрунтованість вироку означає відповідність висновків суду, слідчого судді у його вирішенні фактичних обставин, що підлягають доведенню у кримінальному провадженні. Отже, винесення обґрунтованого судового рішення є результатом пізнання судом обставин, що підлягають доведенню у кримінальному провадженні (ст. 91 КПК України). Зазначені обставини мають бути підтверджені свідченнями, речовими доказами, документами, висновками експертів тощо.

Вмотивованість. Вмотивованими є рішення, в якому наведені належні та достатні мотиви та підстави його прийняття. Чинне законодавство приділяє значну увагу дотриманню вимог мотивувати кожен вирок і навіть відносить деякі випадки винесення невмотивованих вироків до підстав скасування чи зміни вироку. Так, згідно з п. 2 ч. 2 ст. 409 КПК України підставою для скасування або зміни судового рішення є невідповідність висновків суду, викладених у рішенні, фактичних обставин кримінального провадження.

Відповідно до ст. 411 КПК України, судові рішення вважається таким, що не відповідає фактичним обставинам кримінального провадження, якщо:

- 1) висновки суду не підтверджуються доказами, дослідженими під час судового розгляду;
- 2) суд не взяв до уваги докази, які могли суттєво вплинути на його висновки;
- 3) за наявності суперечливих доказів, що мають істотне значення для висновків суду, у судовому рішенні не зазначено, чому суд взяв до уваги одні докази та відкинув інші;
- 4) висновки суду, викладені у рішенні, містять суттєві протиріччя.

Вирок, винесений ім'ям України, є найважливішим актом правосуддя та до його винесення слід підходити з винятковою відповідальністю, суворо дотримуючись вимог КПК України.

Вирок мають право приймати суди першої та апеляційної інстанцій безпосередньо після закінчення судового розгляду.

Вирок може бути виправдувальним чи обвинувальним.

Виправдувальний вирок ухвалюється у разі, якщо не доведено, що: 1) скоєно кримінальний злочин, у якому звинувачується особа; 2) кримінальне правопорушення скоєно обвинуваченим 3) у діянні обвинуваченого є склад кримінального правопорушення. Виправдувальний вирок також приймається під час встановлення судом підстав для припинення кримінального провадження.

Серед обвинувальних вироків слід розрізняти:

- вирок з призначенням покарання;
- вирок зі звільненням від покарання;
- вирок зі звільненням від відбування покарання;
- вирок виходячи з угод.

Суд ухвалює обвинувальний вирок із призначенням покарання за скоєний злочин, який засуджений повинен відбувати, коли вважає, що особі, яка вчинила злочин, має бути призначене покарання, необхідне та достатнє для його виправлення та попередження нових злочинів (ст. 65 КК України) та відсутні перешкоди для його не призначення. Суд, призначаючи покарання, має визначити вид, розмір та умови його відбування.

Обвинувальний вирок із призначенням покарання та звільненням від його відбування суд виносить, якщо законом про амністію особа звільняється від відбування покарання, призначеного їй судом (ст. 86 КК України та ЗУ «Про застосування амністії»); якщо термін попереднього ув'язнення (терміни утримання особи під вартою, застосування тимчасового або екстрадиційного арешту) у даному кримінальному провадженні з урахуванням правил, встановлених ст. 72 КК України повністю поглинає термін покарання, призначений засудженому; у зв'язку із закінченням строків давності виконання обвинувального вироку (ст. 80 КК України); якщо неповнолітній звільняється від відбування покарання із випробуванням (ст. 104 КК України).

Суд ухвалює обвинувальний вирок зі звільненням від покарання за скоєний злочин, зокрема, коли дійшов висновку про можливість виправлення засудженого без відбування покарання (ст. 75 КК України) або коли

неповнолітній звільняється від покарання із застосуванням примусових заходів виховного характеру (ст. 105 КК України).

Вироки на підставі угод про примирення або про визнання провини виносяться у разі, якщо суд переконується, що угоду може бути затверджений, він виносить вирок, яким затверджує угоду та призначає узгоджений сторонами міру покарання.

З набранням законної сили вироку законодавець пов'язує настання відповідних юридичних наслідків. Наприклад, за вироком суду до особи, визнаної винною у скоєнні злочину, від імені держави застосовується покарання, яке є примусовим заходом і полягає у передбаченому законом обмеженні права і свободи засудженого (ст. 50 КК України).

Ухвала суду - судове рішення, яке виноситься слідчим суддею, судом у процесі судового контролю за діяльністю органів досудового розслідування та судового розгляду матеріалів кримінального провадження, не вирішуючи кримінальну справу по суті, а лише закріплюючи певну процесуальну дію. Тобто за допомогою визначення вирішуються питання, пов'язані із процедурою розгляду справи та інші процесуальні питання.

Ухвали суду поділяються на два види:

- ухвали, винесені у дорадчій кімнаті,
- ухвали, винесені без видалення до нарадчої кімнати.

Якщо складання судового рішення у формі ухвали (постанови) потребує значного часу, суд має право обмежитися складанням та оголошенням його резолютивної частини, яку підписують усі судді. Повний текст ухвали (постанови) має бути складений не пізніше 5 діб з дня оголошення резолютивної частини та оголошено учасникам судового провадження. Про час оголошення повного тексту це рішення має бути зазначено у раніше складеній її резолютивній частині.

Судове рішення приймається простою більшістю голосів суддів, які входять до складу суду. Якщо рішення приймається у дорадчій кімнаті, відповідні питання вирішуються за наслідками наради суддів шляхом

голосування, від якого не має права утримуватися ніхто із суддів. Головуючий голосує останнім. У разі ухвалення судового рішення у дорадчій кімнаті його підписують усі судді.

Кожен суддя з колегії суддів має право викласти письмово особливу думку, яка не оголошується в судовому засіданні, а долучається до матеріалів судового провадження та є відкритою для ознайомлення.

Джерела, рекомендовані до заняття:

1. Актуальні питання сучасного кримінального провадження: навч.-метод. посібник [Електронне видання] / Л.І. Аркуша, Ю.П. Аленін, О.О. Торбас, В.К. Волошина, Л.М. Гуртієва, А.В. Мурзановська, В.А. Завтур, М.М. Стоянов; НУ «Одеська юридична академія». Одеса: Фенікс, 2021. 171 с. Режим доступу: <https://hdl.handle.net/11300/16152>.
2. Гуртієва Л.М. Судові рішення у кримінальному провадженні України: навч.-метод. посібник / Л.М. Гуртієва, Т.В. Лукашкіна. Одеса: Фенікс, 2017. 112 с.
3. Кримінальний процес України: у питаннях і відповідях: навч. посіб. / авт. кол.; за заг. ред. д-ра юрид. наук, доц. Т.Г. Фоміної. Харків: ХНУВС, 2021. 300 с.
4. Кримінальний процес: підручник / Л.Д. Удалова, В.В. Рожнова, Д.П. Письменний та ін.; за заг. ред. Д.П. Письменного, Л.Д. Удалової, М.А. Погорецького, С.С. Чернявського. Київ: Центр учб. літ., 2022. 780 с.
5. Посібник із статті 6 Європейської конвенції з прав людини. Право на справедливий суд (кримінально-процесуальний аспект). URL: https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_6_criminal_UKR.pdf.
6. Право на справедливий суд: сутність та темпоральні виміри за міжнародними стандартами: монографія / П.Д. Гуйван. Харків: Право, 2019. 584 с.

Нормативно-правові акти

1. Конституція України від 28.06.96 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>.
3. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 2 червня 2016 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 31. Ст. 545.
4. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05 липня 2012 р. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc4_1?id=&pf3511=43306.
5. Про прокуратуру: Закон України від 14 жовтня 2014 р. *Відомості Верховної Ради*. 2015. № 2-3. Ст. 12.

ТЕМА 7. СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ СТАДІЙ ПЕРЕГЛЯДУ СУДОВИХ РІШЕНЬ

Практичне заняття:

1. Сутність і завдання провадження в суді апеляційної інстанції.
2. Проблемні аспекти процесуального порядку і строків апеляційного оскарження.
3. Межі перегляду процесуальних рішень в суді апеляційної інстанції.
4. Сутність і завдання провадження в суді касаційної інстанції.
5. Проблемні аспекти процесуального порядку і строків касаційного оскарження.
6. Межі розгляду справи в суді касаційної інстанції.
7. Загальні положення перегляду судових рішень за нововиявленими або виключними обставинами, підстави для здійснення цього кримінального провадження.
8. Суб'єкти права подання заяви та строки про перегляд судового рішення за нововиявленими або виключними обставинами.

Для докладнішого розгляду зазначених питань пропонується підготувати доповідь або презентацію за однією із тем:

1. Повноваження суду апеляційної інстанції за наслідками розгляду апеляційної скарги.
2. Повноваження суду касаційної інстанції за наслідками розгляду касаційної скарги.
3. Судове рішення за наслідками кримінального провадження за нововиявленими або виключними обставинами.

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО ВИВЧЕННЯ ПИТАНЬ ТЕМИ

Сутність і завдання провадження в суді апеляційної інстанції.

Провадження в суді апеляційної інстанції – це необов’язкова (контрольна) стадія кримінального процесу, змістом якої є перегляд за апеляційними скаргами сторін, рішень суду першої інстанції, які не набрали чинності, та рішень цих судів у стадії досудового розслідування, які набрали чинності.

Підстави та процесуальний порядок апеляційного провадження регламентовані у главі 31 КПК України. Світова практика знає два види апеляційного провадження: 1) повну; 2) неповну апеляцію.

До ознак повної апеляції належать такі: повторне дослідження доказів у повному обсязі; надання суду нових доказів; відсутність права на повернення справи до суду першої інстанції; прийняття нового рішення чи залишення рішення суду першої інстанції без зміни.

Для неповної апеляції характерними є: заборона посилатися на нові докази, не розглянуті судом першої інстанції; обмеженість дослідження доказів, що в цілому ґрунтується на аналізі письмових доказів; можливість повернення справи до суду першої інстанції на новий розгляд справи по суті прийнятого рішення.

В Україні вперше з 2001 року було запроваджено змішану форму апеляційного провадження, яка поєднувала в собі риси повної та неповної, та

мала ознаки, притаманні тільки їй: надання суду нових доказів; ухвалення нового рішення або залишення рішення суду першої інстанції без зміни; можливість повернення справи до суду першої інстанції на новий розгляд справи по суті прийнятого рішення; можливість повернення справи прокурору для провадження додаткового досудового слідства (такої можливості сьогодні немає).

Чинний КПК України 2012 року не змінив цього положення, та залишив змішану форму апеляції, яка має риси як повної (повторне дослідження доказів у повному обсязі), так і неповної (можливість повернення справи до суду першої інстанції) апеляції.

Завдання стадії:

- є гарантією від незаконного та необґрунтованого засудження обвинуваченого, або, навпаки, від залишення безкарними осіб, які вчинили злочини;
- є формою судового контролю за діяльністю судів нижчестоящих;
- формує єдину судову політику, сприяючи підвищенню якості досудового провадження та судового розгляду кримінальної справи;
- запобігає зверненню до виконання незаконних та необґрунтованих рішень;
- забезпечує виправлення помилок, допущених судом першої інстанції.

Судові рішення, які можуть бути оскаржені в апеляційному порядку.

Апеляційний суд розглядає справи щодо апеляційних скарг на судові рішення судів першої інстанції. Предметом оскарження в апеляційному порядку можуть бути винесені місцевими судами вироки та ухвали, які не набрали законної сили.

Апеляційна скарга може бути подана на такі рішення:

- 1) обвинувальні та виправдувальні вироки, крім випадків, визначених КПК. Винятки: вирок суду першої інстанції, ухвалений за результатами спрощеного провадження у порядку, передбаченому ст. 381, 382 КПК, не може бути оскаржено в апеляційному порядку з підстав розгляду провадження у

відсутності учасників судового провадження, не дослідження доказів у судовому засіданні або з метою оскаржити встановлені досудовим розслідуванням обставини. Рішення суду першої інстанції не може бути оскаржене в апеляційному порядку за тими обставинами, які ніким не оспорювалися під час судового розгляду та дослідження яких були визнані судом недоцільними відповідно до положень ст. 349 КПК України;

2) ухвала про застосування чи відмову у застосуванні примусових заходів медичного чи виховного характеру;

3) інші ухвали у випадках, передбачених КПК України;

4) ухвали слідчого судді.

До інших ухвал, на які може бути подана апеляційна скарга, належать такі:

- про закриття кримінального провадження (ст. 284 КПК України);
- про закриття кримінального провадження та звільнення особи від кримінальної відповідальності (ст. 288 КПК України);
- про роз'яснення судового рішення або відмову у його роз'ясненні (ст. 380 КПК України);
- про скасування вироку, яким було затверджено угоду, або про відмову у скасуванні такого вироку (ст. 476 КПК України);
- про закриття кримінального провадження щодо застосування примусових заходів медичного характеру (ст. 516 КПК України);
- про вирішення питань, пов'язаних із виконанням вироку (ст. 539 КПК України);
- щодо виконання вироку суду іноземної держави (ст. 603 КПК України);
- за наслідками розгляду судом питання про приведення вироку суду іноземної держави відповідно до законодавства України (ст. 610 КПК України).

Заперечення проти таких ухвал можуть бути включені до апеляційної скарги на судові рішення.

В апеляційному порядку можуть бути також оскаржені ухвали слідчого судді. Зокрема, до таких належать:

- про відмову у наданні дозволу на затримання;
- застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою або відмову в його застосуванні;
- про продовження строку тримання під вартою або відмову в його продовженні;
- про застосування запобіжного заходу у вигляді домашнього арешту або відмову в його застосуванні;
- про продовження строку домашнього арешту або відмову в його продовженні;
- про застосування запобіжного заходу у вигляді застави або про відмову в застосуванні такого заходу;
- про поміщення особи в приймальник-розподільник для дітей або відмову в такому поміщенні;
- про продовження строку тримання особи в приймальнику-розподільнику для дітей або відмову в його продовженні;
- про направлення особи до медичного закладу для проведення психіатричної експертизи або відмову у такому направленні;
- про арешт майна або відмову у ньому;
- про тимчасовий доступ до речей і документів, яким дозволено вилучення речей і документів, які посвідчують користування правом на здійснення підприємницької діяльності, або інших, за відсутності яких фізична особа - підприємець чи юридична особа позбавляються можливості здійснювати свою діяльність;
- про відсторонення від посади або відмову у ньому;
- про продовження відсторонення від посади;
- про відмову у здійсненні спеціального досудового розслідування;
- про закриття кримінального провадження на підставі ч. 9 ст. 284 КПК України.

Процесуальні рішення суду апеляційної інстанції.

За результатами апеляційного розгляду за скаргою на вирок або ухвалу суду першої інстанції суд апеляційної інстанції має право:

- 1) залишити вирок або ухвалу без змін;
- 2) змінити вирок або ухвалу;
- 3) скасувати вирок повністю чи частково та ухвалити новий вирок;
- 4) скасувати ухвалу повністю чи частково та ухвалити нову ухвалу;
- 5) скасувати вирок або ухвалу і закрити кримінальне провадження;
- 6) скасувати вирок або ухвалу і призначити новий розгляд у суді першої інстанції.

Сутність і завдання провадження в суді касаційної інстанції.

Провадження в суді касаційної інстанції – це стадія кримінального провадження, змістом якої є перегляд (перевірка) за касаційними скаргами сторін, рішення судів першої та апеляційної інстанцій на відповідність рішення суду нормам матеріального та процесуального права.

Регламентується касаційне провадження нормами Глави 32 КПК України. Касація буває «ступінчатою» та «стрибковою». При ступінчатій касації скарга може бути прийнята до розгляду судом касаційної інстанції лише після перегляду судового рішення в апеляційній інстанції. "Стрибкова" касація допускає перегляд рішення суду першої інстанції без попереднього перегляду його в апеляційному суді. В Україні «стрибкова» касація була до набрання чинності КПК України 2012 року. За чинним КПК України касацію може подати тільки після того, як судове рішення було переглянуте в апеляційному провадженні.

Завдання касаційного провадження:

- 1) є формою процесуального контролю над діяльністю судів нижчих інстанцій;
- 2) є гарантією від незаконного засудження обвинуваченого;
- 3) є гарантією правий і законних інтересів як обвинувачуваного, а й потерпілого, цивільного позивача та інших учасників кримінального процесу;

4) виправляє помилки, усуває порушення, яких було допущено у кримінальному провадженні судами першої та (або) другої інстанцій;

5) не допускає звернення до виконання незаконних та необґрунтованих рішень судів;

6) формує однакову практику застосування судами законів по всій території країни.

Загальні положення перегляду судових рішень за нововиявленими або виключними обставинами, підстави для здійснення цього кримінального провадження.

Судові рішення у кримінальних справах (вироки, ухвали), що набрали законної сили, можуть бути переглянуті за нововиявленими або виключними обставинами тільки на підставах, що зазначені в ч. 2 ст. 459 КПК України.

Нововиявленими обставинами визнаються: 1) штучне створення або підроблення доказів, неправильність перекладу висновку і пояснень експерта, завідомо неправдиві показання свідка, потерпілого, підозрюваного, обвинуваченого, на яких ґрунтується вирок; 3) скасування судового рішення, яке стало підставою для ухвалення вироку чи постановлення ухвали, що належить переглянути; 4) інші обставини, які не були відомі суду на час судового розгляду при ухваленні судового рішення і які самі по собі або разом із раніше виявленими обставинами доводять неправильність вироку чи ухвали, що належить переглянути.

Виключними обставинами визнаються: 1) встановлена Конституційним Судом України неконституційність, конституційність закону, іншого правового акта чи їх окремого положення, застосованого судом при вирішенні справи; 2) встановлення міжнародною судовою установою, юрисдикція якої визнана Україною, порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні даної справи судом; 3) встановлення вини судді у вчиненні кримінального правопорушення або зловживання слідчого, прокурора, слідчого судді чи суду під час кримінального провадження, внаслідок якого було ухвалено судові рішення.

Вказані вище обставини, повинні бути встановлені вироком суду, що набрав законної сили. Обставини, що стосуються зловживання слідчого, прокурора, слідчого судді чи суду під час кримінального провадження, у разі неможливості ухвалення вироку можуть бути підтверджені постановою або ухвалою про закриття кримінального провадження, ухвалою про застосування примусових заходів медичного характеру. Перегляд судових рішень за нововиявленими обставинами у разі прийняття нових законів, інших нормативно-правових актів, якими скасовані закони та інші нормативно-правові акти, що діяли на час здійснення провадження, не допускається. Нововиявлені обставини - це встановлені розслідуванням або вироком суду, що набрав законної сили, і викладені у заяві учасників судового провадження юридичні факти, які знаходяться в органічному зв'язку з елементами предмета доказування у кримінальній справі і спростовують їх через попередню невідомість та істотність висновків, що містяться у вироку, ухвалі, як такі, що не відповідають об'єктивній дійсності.

Нововиявленими слід вважати обставини (як фактичного, так і правового характеру), які: об'єктивно існували на момент вирішення кримінальної справи; не були відомі і не могли бути відомі на той час суду та хоча б одній особі, яка брала участь у справі. Наявність обох цих умов для визнання обставини нововиявленою є обов'язковою. Тобто це випадки, коли немає вини суду у неправосудності судового рішення, за винятком, коли «невідомість обставини суду» не властива лише такій підставі, як злочинні зловживання суддів (п. 3 ч. 2 ст. 459 КПК України).

Нововиявлені обставини характеризуються такими ознаками: 1) їх невідомість суду з причин, від нього незалежних; 2) їх суттєве значення для справи; 3) їх наявність в об'єктивній дійсності до постановлення вироку; 4) неможливість урахування під час провадження в справі постановлення вироку в зв'язку з невідомістю їх суду; 5) їх відкриття тільки після набрання вироком суду законної сили; 6) їх спеціальне розслідування прокурором або, за його дорученням, слідчим.

Учасники судового провадження мають право подати заяву про перегляд за нововиявленими або виключними обставинами судового рішення суду будь-якої інстанції, яке набрало законної сили. Заяву про перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами може бути подано протягом трьох місяців після того, як особа, яка звертається до суду, дізналася або могла дізнатися про ці обставини. Перегляд за нововиявленими обставинами виправдувального вироку допускається лише протягом передбачених законом строків давності притягнення до кримінальної відповідальності. За наявності обставин, які підтверджують вчинення особою більш тяжкого кримінального правопорушення, ніж те, за яке вона була засуджена, судові рішення може бути переглянуто за нововиявленими обставинами протягом строку давності притягнення до кримінальної відповідальності за більш тяжке кримінальне правопорушення. За наявності обставин, які підтверджують невинуватість засудженого або вчинення ним менш тяжкого кримінального правопорушення, перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами строками не обмежено.

Заяву про перегляд судового рішення за виключними обставинами може бути подано: 1) з підстави, визначеної п. 1 ч. 3 ст. 459 КПК України, - протягом тридцяти днів із дня офіційного оприлюднення відповідного рішення Конституційного Суду України; 2) з підстави, передбаченої п. 2 ч. 3 ст. 459 КПК України, - особою, на користь якої постановлено рішення міжнародною судовою установою, юрисдикція якої визнана Україною, не пізніше тридцяти днів із дня, коли така особа дізналася або могла дізнатися про набуття цим рішенням статусу остаточного; 3) з підстави, передбаченої п. 3 ч. 3 ст. 459 КПК України, - протягом тридцяти днів із дня, коли вирок у кримінальному провадженні набрав законної сили. У разі неможливості ухвалення вироку суду заяву може бути подано протягом тридцяти днів із дня встановлення відповідною ухвалою або постановою суду обставин, передбачених п. 3 ч. 3 ст. 459 КПК України.

Вимоги до заяви про перегляд судового рішення за нововиявленими або виключними обставинами.

Заява про перегляд судового рішення за нововиявленими або виключними обставинами подається в письмовій формі. У заяві про перегляд судового рішення за нововиявленими або виключними обставинами зазначаються: 1) найменування суду, до якого подається заява про перегляд; 2) прізвище, ім'я, по батькові (найменування), поштова адреса особи, яка подає заяву, а також номер засобу зв'язку, адреса електронної пошти, якщо такі є; 3) судові рішення, про перегляд якого за нововиявленими або виключними обставинами подається заява; 4) обставини, що могли вплинути на судові рішення, але не були відомі та не могли бути відомі суду та особі, яка звертається із заявою, під час судового розгляду; 5) обґрунтування з посиланням на обставини, що підтверджують наявність нововиявлених або виключних обставин, та зміст вимог особи, яка подає заяву, до суду; 5- 1) клопотання особи про витребування копії рішення міжнародної судової установи, юрисдикція якої визнана Україною, в органу, відповідального за координацію виконання рішень міжнародної судової установи, якщо її немає у розпорядженні особи, яка подала заяву, - у разі подання заяви про перегляд судового рішення з підстави, передбаченої п. 2 ч. 3 ст. 459 КПК України; 5- 2) клопотання про поновлення строку подання заяви; 6) перелік документів та інших матеріалів, які додаються. Заява підписується особою, яка її подає. Якщо заяву подає захисник, представник потерпілого, то до неї додаються оформлені належним чином документи, що підтверджують його повноваження відповідно до вимог КПК України. До заяви додаються копії заяви в кількості, необхідній для їх надіслання сторонам кримінального провадження та іншим учасникам судового провадження. Ця вимога не поширюється на особу, яка тримається під вартою. Особа, яка подає заяву, має право додати до неї документи або копії документів, які мають значення для кримінального провадження і не були відомі на час ухвалення судового рішення.

Заява про перегляд судового рішення за нововиявленими або виключними обставинами подається до суду тієї інстанції, який першим допустив помилку внаслідок незнання про існування таких обставин, крім випадку, передбаченого ч. 3 ст. 463 КПК України. Заява про перегляд судового рішення за виключними обставинами у разі вчинення суддею злочину, внаслідок якого ухвалено незаконне або необґрунтоване рішення, подається до суду тієї інстанції, суддею якого він був. Заява про перегляд судового рішення за виключними обставинами у разі встановлення міжнародною судовою установою, юрисдикція якої визнана Україною, порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні цієї справи судом подається до Верховного Суду для її розгляду у складі Великої Палати. Заява про перегляд судового рішення за нововиявленими або виключними обставинами, що надійшла до суду, передається судді, колегії суддів, які визначаються у порядку, встановленому ст. 35 КПК України. Не пізніше наступного дня після надходження заяви до суду суддя перевіряє її відповідність вимогам ст. 462 КПК України і вирішує питання про відкриття кримінального провадження за нововиявленими або виключними обставинами. До заяви про перегляд судового рішення за нововиявленими або виключними обставинами, яка не оформлена згідно з вимогами, передбаченими ст. 462 КПК України, застосовуються правила ч. 3 ст. 429 КПК України. Копія ухвали невідкладно надсилається особі, яка її подала, разом із заявою про перегляд судового рішення за нововиявленими або виключними обставинами й усіма доданими до неї матеріалами. Відкривши кримінальне провадження за нововиявленими або виключними обставинами, суддя надсилає учасникам судового провадження копії ухвали про відкриття провадження, заяви про перегляд і призначає дату, час та місце судового засідання, про що повідомляє зазначених осіб. Особа, яка подала заяву про перегляд судового рішення за нововиявленими або виключними обставинами, має право відмовитися від заяви до початку судового розгляду. У разі прийняття відмови від заяви суд закриває кримінальне провадження за нововиявленими або виключними обставинами,

про що постановляє ухвалу. Особа, яка відмовилася від заяви про перегляд судового рішення за нововиявленими або виключними обставинами, не має права повторно звертатися до суду з такою самою заявою з тих самих підстав. Заява про перегляд судового рішення за нововиявленими або виключними обставинами розглядається судом протягом двох місяців з дня її надходження згідно з правилами, передбаченими КПК для кримінального провадження в суді тієї інстанції, яка здійснює перегляд. Учасники судового провадження повідомляються про дату, час та місце розгляду заяви. Неприбуття у судові засідання осіб, які були належним чином повідомлені, не перешкоджає розгляду заяви і перегляду судового рішення. Суд своєю ухвалою має право зупинити виконання судового рішення, яке переглядається за нововиявленими або виключними обставинами, до закінчення перегляду. Суд має право не досліджувати докази щодо обставин, що встановлені в судовому рішенні, яке переглядається за нововиявленими або виключними обставинами, якщо вони не оспорюються. Суд має право скасувати вирок чи ухвалу і ухвалити новий вирок чи постановити ухвалу або залишити заяву про перегляд судового рішення за нововиявленими або виключними обставинами без задоволення. При ухваленні нового судового рішення суд користується повноваженнями суду відповідної інстанції. За результатами перегляду судового рішення за нововиявленими або виключними обставинами Верховний Суд може також скасувати судові рішення (судові рішення) повністю або частково і передати справу на новий розгляд до суду першої або апеляційної інстанції. Судове рішення за наслідками кримінального провадження за нововиявленими або виключними обставинами може бути оскаржене в порядку, передбаченому КПК України для оскарження судових рішень суду відповідної інстанції. З набранням законної сили новим судовим рішенням втрачають законну силу судові рішення інших судів у цьому кримінальному провадженні.

Джерела, рекомендовані до заняття:

1. Бобечко Н.Р. Касаційне провадження. / Т. 19 Великої української юридичної енциклопедії: Кримінальний процес, судоустрій, прокуратура та адвокатура / редкол.: В.Т. Нор (голова) та ін.; Нац. акад. прав. наук України; Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. 2020. С. 369, 370.
2. Кримінальний процес України: у питаннях і відповідях: навч. посіб. / авт. кол.; за заг. ред. д-ра юрид. наук, доц. Т.Г. Фоміної. Харків: ХНУВС, 2021. 300 с.
3. Кримінальний процес: підручник / Л.Д. Удалова, В.В. Рожнова, Д.П. Письменний та ін.; за заг. ред. Д.П. Письменного, Л.Д. Удалової, М.А. Погорецького, С.С. Чернявського. Київ: Центр учб. літ., 2022. 780 с.
4. Маринів В.І. Апеляційне провадження. / Т. 19 Великої української юридичної енциклопедії: Кримінальний процес, судоустрій, прокуратура та адвокатура / редкол.: В.Т. Нор (голова) та ін.; Нац. акад. прав. наук України; Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. 2020. С. 27.
5. Сіренко О.В., Загоровський Р.О. Історія становлення інституту перегляду кримінальних проваджень за нововиявленими та виключними обставинами. *Ірпінський юридичний часопис: науковий журнал* / редкол.: В.В. Топчій (голов. ред.) та ін. Ірпінь: Університет державної фіскальної служби України, 2020. Випуск 3. С. 131-143.
6. Сучасний кримінальний процес країн Європи: монографія; за ред. В.В. Луцика та В. І. Самаріна. Харків: Право, 2018. 792 с.

Нормативно-правові акти:

1. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 16.12.1966 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text
2. Загальна декларація прав людини від 10.12.1948 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text

3. Конституція України від 28.06.96 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
4. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02.06.2016 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text>
5. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>
6. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text.

КОНТРОЛЬНІ ПИТАННЯ ДО ЗМІСТОВОГО МОДУЛЮ II

1. Загальні положення досудового розслідування: поняття, система та форми досудового розслідування.
2. Проблемні питання щодо початку досудового розслідування та визначення підслідності кримінальних проваджень.
3. Актуальні проблеми визначення строків досудового розслідування.
4. Актуальні проблеми здійснення спеціального досудового розслідування кримінальних правопорушень.
5. Підстави та процесуальний порядок об'єднання і виділення матеріалів досудового розслідування.
6. Актуальні проблеми визначення та обчислення строків досудового розслідування.
7. Порядок вручення процесуальних документів підозрюваному при здійсненні спеціального досудового розслідування.
8. Поняття, ознаки та види заходів забезпечення кримінального провадження, які застосовуються на стадії досудового провадження.
9. Проблеми застосування тримання під вартою. Затримання: підстави, порядок, види.
10. Особисте зобов'язання: порядок застосування, наслідки порушення.
11. Застава: порядок застосування, звернення застави в доход держави.
12. Домашній арешт: порядок і умови застосування.

13. Проблемні питання контролю за поведінкою підозрюваного, обвинуваченого під час обрання запобіжних заходів.
14. Загальні вимоги до проведення слідчих (розшукових) дій, мета та підстави їх проведення.
15. Проблемні питання проведення та процесуального оформлення різних видів допиту.
16. Проведення допиту, впізнання у режимі відеоконференції.
17. Проблеми проведення пред'явлення для впізнання.
18. Проблеми проведення обшуку та огляду.
19. Проблемні питання проведення освідкування. Примусове освідкування.
20. Актуальні проблеми проведення слідчого експерименту.
21. Проблемні питання залучення експерта у кримінальному провадженні.
22. Примусове залучення особи для проведення медичної або психіатричної експертизи.
23. Поняття, види та основні риси негласних слідчих (розшукових) дій. Підстави та процесуальний порядок проведення негласних слідчих (розшукових) дій.
24. Суб'єкти, уповноважені на проведення негласних слідчих (розшукових) дій.
25. Проблемні аспекти стадії підготовчого провадження та визначення підсудності.
26. Процесуальний порядок підготовчого провадження.
27. Судовий розгляд: поняття стадії, структурні етапи (частини) та значення. Проблеми реалізації загальних положень судового розгляду.
28. Процедура судового розгляду, наслідки її недодержання.
29. Особливі порядки провадження в суді першої інстанції (спрощене провадження щодо кримінальних проступків, провадження в суді присяжних).

30. Особливі порядки провадження в суді першої інстанції (спрошене провадження щодо кримінальних проступків, провадження в суді присяжних).

31. Сутність і завдання провадження в суді апеляційної інстанції. Проблемні аспекти процесуального порядку і строків апеляційного оскарження.

32. Сутність і завдання провадження в суді касаційної інстанції. Проблемні аспекти процесуального порядку і строків касаційного оскарження.

33. Загальні положення перегляду судових рішень за нововиявленими або виключними обставинами, підстави для здійснення цього кримінального провадження.

ПИТАННЯ ДО ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ

1. Актуальні питання реалізації у кримінальному процесі загальноправових засад.
2. Актуальні питання реалізації у кримінальному процесі міжгалузевих засад.
3. Актуальні питання реалізації у кримінальному процесі галузевих засад.
4. Питання реалізації презумпції невинуватості та забезпечення доведеності вини під час кримінального провадження.
5. Забезпечення права на захист під час кримінального провадження. Надання безоплатної правової допомоги підозрюваному та обвинуваченому.
6. Свобода від самовикриття та право не свідчити проти близьких родичів та членів сім'ї.
7. Особливості кримінального провадження у формі приватного обвинувачення.
8. Органи досудового розслідування сьогодення. Зміст процесуальної незалежності і самостійності слідчого.
9. Орган дізнання сьогодення. Зміст процесуальної незалежності і самостійності дізнавача.
10. Керівник органу досудового розслідування, його повноваження.
11. Взаємодія оперативних підрозділів зі слідчим та прокурором.
12. Проблеми реалізації процесуального статусу підозрюваного та обвинуваченого у кримінальному процесі.
13. Актуальні проблеми участі потерпілого і свідка у кримінальному процесі.
14. Проблемні питання участі осіб, які представляють інтереси інших у кримінальному провадженні.
15. Представництво інтересів юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження.

16. Актуальні проблеми участі потерпілого і свідка у кримінальному процесі.
17. Сучасна роль спеціаліста у кримінальному процесі.
18. Перекладач, заявник та понятий як учасники кримінального провадження: їх права, обов'язки та відповідальність.
19. Поняття кримінального процесуального доказування та проблеми визначення мети кримінального процесуального доказування.
20. Проблеми визначення елементів кримінального процесуального доказування.
21. Динамічність предмету доказування у кримінальному провадженні.
22. Проблеми визначення меж доказування у кримінальному провадженні.
23. Суб'єкти доказування у кримінальному процесі, їх класифікація.
24. Висновок спеціаліста як нове джерело доказів у кримінальних провадженнях щодо розслідування кримінальних проступків.
25. Проблеми збирання доказів сторонами кримінального провадження.
26. Актуальні питання та процесуальний порядок визнання доказів недопустимими.
27. Проблемні питання перевірки доказів. Основні положення оцінки доказів та критерії оцінки доказів.
28. Загальні положення досудового розслідування: поняття, система та форми досудового розслідування.
29. Проблемні питання щодо початку досудового розслідування та визначення підслідності кримінальних проваджень.
30. Актуальні проблеми визначення строків досудового розслідування.
31. Актуальні проблеми здійснення спеціального досудового розслідування кримінальних правопорушень.
32. Підстави та процесуальний порядок об'єднання і виділення матеріалів досудового розслідування.

33. Актуальні проблеми визначення та обчислення строків досудового розслідування.

34. Порядок вручення процесуальних документів підозрюваному при здійсненні спеціального досудового розслідування.

35. Поняття, ознаки та види заходів забезпечення кримінального провадження, які застосовуються на стадії досудового провадження.

36. Проблеми застосування тримання під вартою. Затримання: підстави, порядок, види.

37. Особисте зобов'язання: порядок застосування, наслідки порушення.

38. Застава: порядок застосування, звернення застави в доход держави.

39. Домашній арешт: порядок і умови застосування.

40. Проблемні питання контролю за поведінкою підозрюваного, обвинуваченого під час обрання запобіжних заходів.

41. Загальні вимоги до проведення слідчих (розшукових) дій, мета та підстави їх проведення.

42. Проблемні питання проведення та процесуального оформлення різних видів допиту.

43. Проведення допиту, впізнання у режимі відеоконференції.

44. Проблеми проведення пред'явлення для впізнання.

45. Проблеми проведення обшуку та огляду.

46. Проблемні питання проведення освідкування. Примусове освідкування.

47. Актуальні проблеми проведення слідчого експерименту.

48. Проблемні питання залучення експерта у кримінальному провадженні.

49. Примусове залучення особи для проведення медичної або психіатричної експертизи.

50. Поняття, види та основні риси негласних слідчих (розшукових) дій. Підстави та процесуальний порядок проведення негласних слідчих (розшукових) дій.

51. Суб'єкти, уповноважені на проведення негласних слідчих

(розшукових) дій.

52. Проблемні аспекти стадії підготовчого провадження та визначення підсудності.

53. Процесуальний порядок підготовчого провадження.

54. Судовий розгляд: поняття стадії, структурні етапи (частини) та значення. Проблеми реалізації загальних положень судового розгляду.

55. Процедура судового розгляду, наслідки її недодержання.

56. Особливі порядки провадження в суді першої інстанції (спрощене провадження щодо кримінальних проступків, провадження в суді присяжних).

57. Особливі порядки провадження в суді першої інстанції (спрощене провадження щодо кримінальних проступків, провадження в суді присяжних).

58. Сутність і завдання провадження в суді апеляційної інстанції. Проблемні аспекти процесуального порядку і строків апеляційного оскарження.

59. Сутність і завдання провадження в суді касаційної інстанції. Проблемні аспекти процесуального порядку і строків касаційного оскарження.

60. Загальні положення перегляду судових рішень за нововиявленими або виключними обставинами, підстави для здійснення цього кримінального провадження.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Законодавчі та нормативні акти:

1. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
7. Кримінальний процесуальний кодекс України. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 9-10, № 11-12, № 13. Ст. 88. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.
8. Європейська конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 р. *Офіційний вісник України*. 1998. № 13. Ст. 270.
9. Європейська конвенція про взаємну допомогу у кримінальних справах 1959 р. та додатковий протокол 1978 р. до Конвенції. *Відомості Верховної Ради України*. 1998. № 23. Ст. 130.
10. Конвенція про правову допомогу і правові відносини у цивільних, сімейних і кримінальних справах. : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/997_009. (дата звернення: 12.02.2019).
11. Про Службу безпеки України: Закон України від 25 травня 1992 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 27. Ст. 382. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 2 червня 2016 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 31. Ст. 545.
12. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05 липня 2012 р. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc4_1?id=&pf3511=43306.
13. Про прокуратуру: Закон України від 14 жовтня 2014 р. *Відомості Верховної Ради*. 2015. № 2-3. Ст. 12.
14. Про Національну поліцію: Закон України від 2 липня 2015 р. *Відомості Верховної Ради*. 2015. № 40-41. Ст. 379.
15. Про Державне бюро розслідувань: Закон України від 12 листопада 2015 р. *Відомості Верховної Ради*. 2016. № 6. Ст. 55.

16. Про Бюро економічної безпеки України: Закон України від 28 січня 2021 року. Відомості Верховної Ради. 2021. № 23. Ст.197.

17. Про Національне антикорупційне бюро України: Закон України від 14 жовтня 2014 р. *Відомості Верховної Ради*. 2014. № 47. Ст. 2051.

18. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 22. Ст. 303.

19. Про безоплатну правову допомогу: Закон України від 02 червня 2011 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 51. Ст. 577.

20. Порядок зберігання речових доказів стороною обвинувачення, їх реалізації, технологічної переробки, знищення, здійснення витрат, пов'язаних з їх зберіганням і пересиланням, схоронності тимчасово вилученого майна під час кримінального провадження: Затверджено Постановою Кабінету Міністрів України від 19.11.2012 р. № 1104. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1104-2012-%D0%BF>.

21. Про Бюро економічної безпеки України: Закон України від 28 січня 2021 року. Відомості Верховної Ради. 2021. № 23. Ст.197.

22. Про затвердження Порядку організації діяльності прокурорів і слідчих органів прокуратури у кримінальному провадженні: Наказ Генеральної прокуратури України від 28 березня 2019 року № 51. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0363-19>.

23. Про організацію діяльності слідчих підрозділів Національної поліції України: Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 06.07.2017 № 570. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0918-17#Text>.

24. Положення про Єдиний реєстр досудових розслідувань, порядок його формування та ведення, затвердженому Наказом Генерального прокурора 30.06.2020 р. № 298. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0298905-20#n11>.

25. Інструкція з організації реагування на заяви та повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події та оперативного інформування в органах (підрозділах) Національної поліції України,

затверджена наказом МВС України від 16.02.2018 № 111. URL: [:https://zakon.rada.gov.ua](https://zakon.rada.gov.ua).

26. Інструкція про порядок ведення єдиного обліку в органах поліції заяві повідомлень про вчинені кримінальні правопорушення та інші події, затверджена наказом МВС № 1377 від 06.11.2015, зареєстрована в Міністерстві юстиції України 01.12.2015 за № 1498/27943. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1498-15>.

27. Про затвердження Порядку організації діяльності прокурорів і слідчих органів прокуратури у кримінальному провадженні: Наказ Генеральної прокуратури України від 28 березня 2019 року № 51. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0363-19>.

28. Інструкція з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0937-17>).

29. Про попереднє ув'язнення: Закон України від 30.06.1993 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3352-12#Text>.

2. Кримінальний Кодекс України: Закон України від 5.04.2001 р. *Відомості Верховної Ради 2001*. № 25-26. ст. 131. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.

30. Конвенція про захист прав і основоположних свобод людини (04.11.1950). *Офіційний вісник України*. 1998. № 13. С. 270.

31. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text.

Основна література:

1. Актуальні питання сучасного кримінального провадження: навч.-метод. посібник [Електронне видання] / Л.І. Аркуша, Ю.П. Аленін, О.О. Торбас, В.К. Волошина, Л.М. Гуртієва, А.В. Мурзановська, В.А. Завтур, М.М.

Стоянов; НУ «Одеська юридична академія». Одеса: Фенікс, 2021. 171 с. Режим доступу: <https://hdl.handle.net/11300/16152>.

2. Досудове розслідування: навч. посібник / Р.І. Благута, А.-М.Ю. Ангеленюк, Ю. В. Гуцуляк та ін.; за заг. ред. Ю.А. Комісарчук та А.Я. Хитри. Львів: ЛьвДУВС, 2019. 600 с.

3. Конюшенко Я.Ю. Проведення слідчих (розшукових) дій у кримінальному провадженні: проблеми теорії та практики: монографія. Харків: Факт, 2020. 476 с.

4. Кримінальний процес : навч. посібник / Ю.П. Аленін, Л.І. Аркуша [та ін.] ; НУ «Одеська юридична академія» [Електронне видання]. Одеса : Фенікс, 2020. 582 с.

5. Кримінальний процес України у питаннях і відповідях: навч. посіб. / Л.Д. Удалова, М.А. Макаров, Ю.І. Азаров, С.О. Заїка, О.В. Кубарева, О.В. Римарчук, В.В. Рожнова, Д.О. Савицький, А.В. Форостяний, О.Ю. Хабло. Видання 5-те, переробл. і доповн. Київ, 2020. 497 с.

6. Кримінальний процес України: у питаннях і відповідях: навч. посіб. / авт. кол.; за заг. ред. д-ра юрид. наук, доц. Т.Г. Фоміної. Харків: ХНУВС, 2021. 300 с.

7. Кримінальний процес: навч. посіб. для підгот. до іспиту / О.В. Капліна, М.О. Карпенко, В.І. Маринів та ін. Харків: Право, 2018. 298 с.

8. Кримінальний процес: підручник / Л.Д. Удалова, В.В. Рожнова, Д.П. Письменний та ін.; за заг. ред. Д.П. Письменного, Л.Д. Удалової, М.А. Погорецького, С.С. Чернявського. Київ: Центр учб. літ., 2022. 780 с.

9. Основи кримінального процесу: навч. посіб. / О.В. Пчеліна, Т.Г. Фоміна, В.В. Романюк, Г.І. Глобенко; за заг. ред. д-ра юрид. наук, доц. Т.Г. Фоміної. Харків: ХНУВС, 2023. 132 с.

10. Право на справедливий суд: сутність та темпоральні виміри за міжнародними стандартами: монографія / П.Д. Гуйван. Харків: Право, 2019. 584 с.

Додаткова література:

1. Багрій М.В. Процесуальні аспекти негласного отримання інформації: вітчизняний та зарубіжний досвід: монографія / М.В. Багрій, В.В. Луцик. Харків: Право, 2017. 376 с.
2. Бобечко Н.Р. Касаційне провадження. / Т. 19 Великої української юридичної енциклопедії: Кримінальний процес, судоустрій, прокуратура та адвокатура / редкол.: В.Т. Нор (голова) та ін.; Нац. акад. прав. наук України; Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. 2020. С. 369, 370.
3. Беспалько І. Визначення поняття загальних засад кримінального провадження. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 5. С. 242-247.
4. Дрозд В.Г. Правове регулювання досудового розслідування: проблеми теорії та практики: монографія / В.Г. Дрозд. Одеса: Гельветика, 2018. 448 с.
5. Експертизи у кримінальному провадженні: наук.-практ. посіб. / А.В. Столітній, С.В. Шмаленя, Н.В. Нестор та ін.; за заг. ред. А. А. Столітнього. Київ: Норма права, 2020. 303 с. 7.
6. Капля О. М. Верховенство права в системі засад (принципів) кримінального провадження. *Європейські перспективи*. 2018. № 3. С. 55-61.
7. Миколенко О.М. Медіатор і його правовий статус у кримінальному процесі України. *Держава та регіони*. Серія: Право, 2020 р., № 1 (67). С. 81-85.
8. Миколенко О.М. Окремі проблемні аспекти захисту учасників кримінального провадження в сучасних умовах. *Правова держава*. 2023. № 49. С. 171-179.
9. Тertiшник В.М. Науково-практичний коментар Кримінального процесуального кодексу України. Вид. 19-те. Київ: Алерта, 2022. 1128 с.
10. Хань О.О. Теоретичні основи планування та програмування провадження слідчих (розшукових) дій: монографія. Одеса, 2021. 198 с.

ЕЛЕКТРОННІ ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ

1. <http://www.president.gov.ua>. – офіційний веб-сайт Президента України.
2. <http://www.portal.rada.gov.ua> – офіційний веб-сайт Верховної Ради України.
3. <http://www.kmu.gov.ua> – офіційний веб-сайт Кабінету Міністрів України.
4. <http://www.mvs.gov.ua> – офіційний веб-сайт Міністерства внутрішніх справ України.
5. <http://www.court.gov.ua/vscourt> – офіційний веб портал судової влади в Україні
6. <http://www.scourt.gov.ua> – офіційний веб-сайт Верховного Суду України.
7. <http://www.sbu.gov.ua> – офіційний веб-сайт СБУ.
8. <http://www.gp.gov.ua> – офіційний веб-сайт Генеральної прокуратури України.
9. <http://www.minjust.gov.ua> – Офіційний веб-сайт Міністерства юстиції України.
10. <http://www.reyestr.court.gov.ua> – єдиний реєстр судових рішень в Україні.
11. <http://www.police.ua> – Форум працівників МВС України.
12. <http://www.vkka.gov.ua> – офіційний сайт Вищої кваліфікаційної комісії адвокатури.
13. <http://www.nbuv.gov.ua> – Національної бібліотеки України ім. В.І. Вернадського.
14. <http://www.catalogue.nplu.org> – Національна парламентська бібліотека України.
15. <http://www.pravoznaves.com.ua> – Електронна бібліотека юридичної літератури “Правознавець”.
16. <http://www.icpo.centrmia.gov.ua> – сайт Національного центрального бюро Інтерполу в Україні.
17. <http://www.intsph.kiev.ua> Законодавство України для Windows Інформаційна автоматизована система.
18. <http://www.liga.kiev.ua> Ліга - Всеукраїнська мережа розповсюдження правової інформації. Українське законодавство і Правові інформаційні ресурси.
19. <http://www.zakon.gov.ua> - Законопроекти України
20. www.ukraine.org/press.html - Українська преса

21. <http://www.i.com.ua/~gdo> Офіційний бюлетень поточного законодавства України.
22. <http://www.practix.com> - Юридична практика
23. https://protocol.ua/ua/vs_kks_kradigka_ta_znahidka/ - Протокол, юридичний інтернет ресурс.

Навчальне видання

**ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНОГО
ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРАВА**

ЕЛЕКТРОННИЙ МЕТОДИЧНИЙ ПОСІБНИК
для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 081 «Право»

Електронне практичне видання

Укладач

Миколенко Олена Миколаївна

Оригінал-макет розроблено в авторській редакції.

Затвердж. авт. 28.08.2023. Шрифт Times New Roman.

Системні вимоги: операційна система сумісна з
програмним забезпеченням для читання файлів формату PDF.

Обсяг 1,2 МБ.

Кафедра кримінального права, кримінального процесу та правосуддя
Економіко-правовий факультет
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова
Французький бульвар, 24/26, м. Одеса, 65058